

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Daniel Johannes

**Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141
tr. zák.**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 17. prosince 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 149 717 znaků včetně mezer.

Daniel Johannes

V Praze dne 17. prosince 2021

Poděkování

Tímto bych chtěl v první řadě poděkovat JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za pomoc, rady a konstruktivní kritiku při zpracování této diplomové práce, za jeho ochotu a trpělivost.

Dále bych chtěl na tomto místě poděkovat své rodině, přátelům a kolegům za neustálou podporu, motivaci a vytvoření podmínek k úspěšnému dokončení této práce.

Obsah

Úvod	6
1 Historický vývoj ochrany lidského života v trestním právu	8
1.1 Trestní právo v první polovině 20. století.....	8
1.2 Trestní zákon z roku 1950	10
1.3 Trestní zákon z roku 1961	13
2 Ochrana života v současném právu	16
2.1 Právo na život jako právem chráněný statek	16
2.1.1 Pojem život.....	16
2.1.2 Právo na život a jeho ochrana v mezinárodním právu	17
2.1.3 Ochrana práva na život v českém právním řádu	19
3 Trestný čin vraždy v trestním zákoníku	21
3.1 Obligatorní znaky skutkové podstaty	22
3.1.1 Objekt.....	22
3.1.2 Subjekt.....	23
3.1.2.1 Věk.....	23
3.1.2.2 Příčetnost	24
3.1.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob	26
3.1.3 Subjektivní stránka.....	27
3.1.4 Objektivní stránka	28
3.2 Vražda prostá.....	28
3.3 Vražda premeditativní	30
3.4 Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.....	33
3.4.1 Těžší následek	34
3.4.2 Ochrana více ohrožených osob	36
3.4.3 Závažný způsob spáchání činu.....	43
3.4.4 Zavrženíhodná pohnutka	44
3.5 Příprava.....	46
3.5.1 Zánik trestnosti přípravy	47
4 Trestný čin zabití v trestním zákoníku	48
4.1 Usmrcení v silném rozrušení	49
4.2 Usmrcení v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného	52
4.3 Okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby zabití.....	55

5	Vymezení oproti ostatním trestným činům proti životu	56
5.1	Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou.....	56
5.2	Trestný čin usmrcení z nedbalosti	57
5.3	Trestný čin účasti na sebevraždě	57
5.3.1	Úvaha de lege ferenda ohledně úpravy eutanázie v trestním zákoníku	58
Závěr.....	61
Seznam zkratk	64
Seznam použitých zdrojů	65
Abstrakt	71
Abstract	72

Úvod

Když jsem se rozhodoval, jakou oblast práva bych chtěl v rámci své diplomové práce zkoumat, inklinoval jsem již od počátku k tématům z oblasti násilné trestné činnosti. V rámci studia na právnické fakultě jsem vždy považoval předměty z oblasti trestního práva, zejména ty zaměřené na nejrůznější aspekty násilných trestných činů, za nejzajímavější a z určitého pohledu také za nejsnáze uchopitelné. Zároveň jsem si uvědomoval, že přestože se může tato oblast práva na první pohled jevit jako zdánlivě srozumitelná, má násilná kriminalita (pro úmyslná usmrcení to platí především) hlubší, zprvu skrytý rozměr.

Jednání pachatelů úmyslných usmrcení je zpravidla natolik zavrženíhodné, že může snadno vést k předčasným soudům, přestože aspektů určujících jejich závažnost je nespočet. Je proto nezbytné tyto skutky posuzovat nezaopatě. Zároveň jsem vždy zastával názor, že před zlem a příkořím by člověk neměl odvracet zrak, ale měl by se ho naopak snažit poznat, aby lépe porozuměl, proti čemu stojí a byl schopen mu čelit. Rozhodl jsem se proto své zkoumání zaměřit právě na trestněprávní úpravu úmyslných usmrcení v českém trestním právu.

Pro tuto práci jsem zvolil metodu deskriptivní analýzy znění § 140 a 141 trestního zákoníku upravujících skutkové podstaty trestných činů vraždy a zabití v kontextu ostatních relevantních ustanovení, a to s cílem postihnout historický vývoj těchto činů a okolnosti jejich proměny v čase, při zohlednění rozhodovací praxe českých soudů. Při zpracování této práce jsem proto čerpal zejména z historických i aktuálně účinných znění příslušných právních předpisů, doprovodných dokumentů typu důvodových zpráv, judikatury, odborné právní literatury včetně učebnic, komentářové literatury a z dalších odborných publikací, a to jak v jejich tištěné podobě, tak prostřednictvím právních informačních systémů ASPI a Beck-online.

Do této práce se zároveň promítá můj blízký vztah k odvětví medicíny. Z toho důvodu kromě právní literatury čerpám hojně také z literatury medicínské, jelikož problematika úmyslných usmrcení v sobě zahrnuje řadu otázek dalece přesahující odbornost právníků, a i soudy se při rozhodování musejí opírat o hodnocení lékařů.

Úvodem této práce proto stručně shrnuji vývoj trestněprávní úpravy úmyslných usmrcení na území České republiky ve 20. a na počátku 21. století. Na tuto kapitulu navazuji vymezením stěžejního pojmu život, jakožto hodnoty zasluhující té nejvyšší právní ochrany. Uvádím příklady mezinárodních dokumentů zabývajících se tímto tématem a jmenuji prameny českého práva na ústavní i zákonné úrovni, kterými je právo na život a jeho ochrana garantováno.

Ve třetí kapitole se zabývám skutkovou podstatou trestného činu vraždy. Předkládám analýzu obligatorních znaků skutkové podstaty, včetně obecných znaků trestného činu, a krátce se

zamýšlím také nad možností spáchání vraždy právníckými osobami. Rozlišuji mezi základní skutkovou podstatou vraždy prosté (tzv. situační vraždy) a kvalifikovanou skutkovou podstatou vraždy spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Analyzuji rovněž jednotlivé znaky podmiňující použití vyšší trestní sazby.

Čtvrtou kapitolu věnuji rozboru trestného činu zabití, jakožto privilegované skutkové podstaty k trestnému činu vraždy. Analyzuji oba privilegující důvody kvalifikace jako zabití, tedy usmrcení v silném rozrušení pachatele a usmrcení z důvodu předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Cílem závěrečné páté kapitoly je pak komparace trestných činů vraždy a zabití s ostatními trestnými činy upravenými v hlavě I zvláštní části trestního zákoníku, jmenovitě trestnými činy vraždy novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti a účasti na sebevraždě. Shrnuji zde znaky, které mají trestné činy vraždy a zabití s těmito trestnými činy společné, ale zejména ty, ve kterých se odlišují. Na tuto problematiku pak navazuji popisem trestní odpovědnosti v případě usmrcení na žádost podle současné právní úpravy, kterou porovnávám s přístupem ve vybraných evropských zemích, zejména ve Švýcarsku. V rámci této kapitoly také navrhuji zavedení privilegované skutkové podstaty usmrcení na žádost, která by lépe odpovídala společenské škodlivosti dnes tak často skloňované eutanazie.

1 Historický vývoj ochrany lidského života v trestním právu

Historie úmyslných usmrcení sahá až do prvopočátků lidské civilizace. Vyčerpávající analýza vývoje trestněprávní úpravy by tak dalece přesahovala možnosti této práce. Přesto se domnívám, že je nezbytné úvodem alespoň stručně shrnout podobu a stěžejní změny v oblasti trestního práva v historii samostatného československého státu.

1.1 Trestní právo v první polovině 20. století

Ke vzniku Československa došlo dne 28. října 1918¹ svoláním Národního výboru Lide československý! a vyhlášením zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého². Již v preambuli bylo přijetí zdůvodněno mimo jiné zachováním souvislosti dosavadního právního řádu se stavem novým. V čl. 2 pak Národní výbor stanovil, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti (tzv. recepční norma). Z tohoto důvodu považuji za nezbytné se v krátkosti zmínit o úpravě rakouského trestního práva, které na základě recepční normy tvořilo jádro trestněprávní úpravy v Čechách³ až do přijetí nového trestního kodexu v roce 1950.

Stěžejní právní normou v oblasti trestního práva hmotného byl zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPP“)⁴, vedle kterého existoval také např. trestní zákon vojenský⁵ či tzv. výpraskový patent⁶. ZPP obsahově navazoval na do té doby platný trestní zákon z roku 1803⁷, v několika zásadních ohledech se však lišil – neobsahoval například úpravu trestního práva procesního, která byla vyčleněna a zařazena do samostatného trestního řádu⁸.

ZPP obsahoval podrobnou úpravu úmyslných usmrcení. Obecnou definici vraždy stanovil v § 134. V ust. § 135 až 139 pak rozlišoval čtyři základní druhy vraždy (*vražda úkladná*, *vražda*

¹ Slovensko se ke vzniku Československa přihlásilo dne 30. října 1918 přijetím tzv. Martinské deklarace

² VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon. Pokus o opožděný komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s. 56. ISBN 978-80-7552-185-9.

³ Na Slovensku došlo přijetím recepční normy k převzetí dosavadní právní úpravy uherské.

⁴ Zákon č. 117/1852 ř. z., Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁵ Zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2021-8-29]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁶ Plným názvem Císařské nařízení, jímž se vydávají předpisy o výkonu opatření a nálezů politických a policejních úřadů, publikované pod č. 96/1854 ř. z.

⁷ Zákon trestní o zločinech a těžkých policejních přestupcích ze dne 3. září 1803 (český překlad byl vydán pod názvem Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského, (totiž Policie) přestupky 1804).

⁸ Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2021-8-30]. Dostupné z: www.aspi.cz.

loupežná, vražda zjednaná a vražda prostá) a vraždu dítěte (matkou). Zajímavostí skutkové podstaty vraždy podle § 134 je její pregnantní formulace a s tím spojené explicitní stanovení některých situací, které se rovněž kvalifikují jako zločin vraždy.

§ 134.
Vražda

Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž je ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupivších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým.

Z formulace „nastane smrt jeho nebo jiného člověka“ lze seznat, že vraždou je i jednání pachatele představující z pohledu současné trestněprávní nauky omyl v předmětu útoku (error in persona) či aberace⁹. Jedná se o případy, kdy pachatel usmrtí osobu A v domnění, že se jedná o osobu B, kterou usmrtit zamýšlel, eventuálně případy, kdy útok směřoval proti osobě A s cílem ji usmrtit, ten nicméně postihne osobu B, která následkům útoku podlehne. Druhá věta za středníkem je pak vyjádřením požadavku příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele a jeho následkem.

Kromě podrobného členění a přesné formulace skutkové podstaty obsahoval ZPP i rozdělení trestů s ohledem na vývojové stadium trestného činu – *trest na pokus* (§ 138) a *trest vraždy dokonané*, který se dále dělil na *a) trest pro pachatele, zjednatel a přímého účastníka* (§ 136) a *b) trest pro vzdálené spoluvinníky a účastníky* (§ 137). Až na výjimky byla dokonaná úmyslná usmrcení podle ZPP trestána smrtí, v méně závažných případech – např. při úcastenství, nebo v případě vraždy dítěte matkou – pak těžkým žalářem.

Vedle zločinu vraždy ZPP detailně upravoval i zabití (§ 140 až 143). I v tomto případě rozlišoval více druhů zabití a sice zabití loupežné a zabití prosté.

§ 140.
Zabití

Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde, v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím.

Ze skutkové podstaty je zřejmé, že ZPP jako zabití kvalifikuje usmrcení neúmyslná, respektive ta jednání, ke kterým pachatele vede jiný úmysl, než je usmrcení poškozeného

⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 258. ISBN 978-80-7502-380-3.

(např. loupež). Skutková podstata § 140 ZPP tak neodpovídá trestnému činu zabití, jak ho známe dnes, ale blíží se svou povahou spíše trestným činům ublížení, resp. těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti (§ 145 odst. 3, § 145 odst. 4 trestního zákoníku), eventuálně usmrcení z nedbalosti (§ 143 trestního zákoníku). V případě loupežného zabití podle § 141 ZPP je pak nejlogičtější přirovnání k současné úpravě trestného činu loupeže s následkem smrti podle § 173 odst. 4 trestního zákoníku.

1.2 Trestní zákon z roku 1950

Přestože mělo být přijetí recepční normy a s tím spojené převzetí dosavadní rakousko-uherské úpravy provizorním řešením¹⁰ do té doby, než se podaří přijmout nový trestní kodex, setrval ZPP v platnosti více než 30 let po vzniku samostatného československého státu. V průběhu let existovala řada snah o unifikaci trestního práva a odstranění právního dualismu (v roce 1919 došlo dokonce ke vzniku Ministerstva pro sjednocení zákonů a organizace správy Československa¹¹), snahu zákonodárců však přerušila mnichovská dohoda a vznik Protektorátu Čechy a Morava doprovázený zpočátku faktickým, později i formálním převzetím moci nacistickým Německem¹².

K přijetí nové kodifikace trestního práva tak došlo až v roce 1950. Vládní krize a převzetí moci komunisty v únoru 1948 určila směr, kterým se měla nejen legislativa v následujících letech ubírat. V této souvislosti hovoříme o tzv. diktatuře proletariátu¹³. Nově nastoleným poměrům ve společnosti měla odpovídat i právní úprava, kterou tak čekala zásadní proměna¹⁴. Základem této rozsáhlé rekodifikace bylo zejména přijetí nové ústavy, tzv. Ústavy 9. května¹⁵. Ta se nesla ve znamení třídního boje a budování socialismu. Tomuto duchu pak odpovídala i díkce dalších právních předpisů včetně trestního zákona č. 86/1950 Sb.¹⁶ (dále jen „**TZ 1950**“). Ten byl přijat

¹⁰ Tato skutečnost vyplývá mimo jiné z formulace „zůstávají prozatím v platnosti“ v čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.

¹¹ Zákon č. 431/1919 Sb. z. a n., o zřízení ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správy v Československé republice. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. 1919, částka LXXXVIII, s. 574. ISSN 1804-0705.

¹² VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon. Pokus o opožděný komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018. s 184. ISBN 978-80-7552-185-9.

¹³ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). s. 218-219. ISBN 978-80-7502-468-8.

¹⁴ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právníková dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. s. 195. ISBN 978-80-87284-52-0.

¹⁵ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky československé*. 1948, částka 52, s. 1081-1108. ISSN 0862-3120. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=332>.

¹⁶ Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon. In: *Sbírka zákonů republiky československé*. 1950, částka 39, s. 218-263. ISSN 1804-0721. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=520>.

v rámci tzv. právníké dvouletky, kdy mezi lety 1948 a 1950 došlo k přijetí řady hmotněprávních i procesních předpisů (vedle TZ 1950 byl přijat také např. trestní řád¹⁷, trestní zákon správní, trestní řád správní, občanský zákoník, občanský soudní řád atd.)¹⁸.

Leitmotiv třídního boje se v plné síle projevuje již v důvodové zprávě, která obsahuje proklamace jako „*Trestní zákon chrání revoluční vymoženosti našeho pracujícího lidu nejen proti příslušníkům vykořisťovatelských tříd nyní zbavených politické moci.*“ či „*Právě proto buržoasie, ve snaze znovu získat ztracenou moc, všemi prostředky bojuje proti lidově demokratickému zřízení.*“¹⁹ Ve stejném duchu se pak neslo samotné znění, kdy § 1 stanovil účel TZ 1950 jako zákona který chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. I znění § 17 upravujícího účel trestu svědčilo o nadřazenosti zájmů socialistického zřízení nad zájmy jednotlivce a snaze donutit adresáty právních norem k poslušnosti. Primárním účelem trestání pachatelů bylo zneškodnit nepřátele pracujícího lidu, a dále zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití. Tento účel ostatně neskrýval ani zákonodárce, když v důvodové zprávě uvedl, že s vývojem společnosti nabývá výchovná funkce trestu na významu vedle tradičního účelu ve formě pomsty, výkupného a odplaty, ale také vedle smyslu trestu jako prostředku k udržení moci vládnoucí třídy²⁰.

Prioritě ochrany socialistického zřízení nasvědčuje také systematika zvláštní části TZ 1950, když v prvních dvou hlavách nalezneme trestné činy proti republice a trestné činy hospodářské (např. trestný čin pletichy proti zestátnění podle § 130 nebo trestný čin tvoření soukromých monopolů podle § 131). Trestné činy proti životu a zdraví pak představují až hlavu šestou.

Trestný čin vraždy podle § 216 TZ 1950 obsahoval jak základní skutkovou podstatu spočívající v prostém úmyslném usmrcení jiné osoby, tak skutkovou podstatu kvalifikovanou. Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby jsou tak dle katalogu uvedeného v odst. 2 zejména znaky těžšího následku (vražda spáchaná na několika osobách), zavrženíhodné pohnutky (vražda při loupeži) nebo závažného způsobu spáchání (opětovně nebo způsobem zvláště surovým).

¹⁷ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). In: *Sbírka zákonů republiky československé*. 1950, částka 39, s. 264-308. ISSN 1804-0721. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=520>.

¹⁸ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). s. 227. ISBN 978-80-7502-468-8.

¹⁹ Důvodová zpráva dostupná v ŠIMÁK, Jaroslav, CIRKL, Bohuslav, ed. *Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953. Zákony (Orbis).

²⁰ Důvodová zpráva dostupná v ŠIMÁK, Jaroslav, CIRKL, Bohuslav, ed. *Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953. Zákony (Orbis).

§ 216.
Vražda.

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let.*
- (2) *Odnětím svobody na doživotí nebo smrtí bude pachatel potrestán,*
- a) dopustí-li se činu uvedeného v odst. 1 na několika osobách nebo opětovně*
 - b) dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvláště surovým, nebo*
 - c) je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*

Kromě okolností explicitně stanovených pak pod písm. c) nalezneme zbytkovou kategorii vražd spáchaných za jiných zvláště přitěžujících okolností. Těmi mohou být zejména přitěžující okolnosti vyjmenované v § 20 TZ 1950 (např. situace, kdy pachatel projevil trestným činem nepřátelství k lidově demokratickému řádu nebo ohrozil politické, vojenské nebo hospodářské zájmy republiky), ale také jakékoli další okolnosti, které soud posoudí jako zvláště přitěžující. Zvolená formulace tak ponechávala široký prostor pro interpretaci a lze ji považovat za projev materiálního (resp. formálně-materiálního) pojetí trestného činu v TZ 1950.

Vedle trestného činu vraždy obsahovala hlava šestá také skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou (§ 217), a usmrcení lidského plodu (§ 218). Zařazením privilegované skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou nebylo v trestním právu novinkou (TZ 1950 v tomto ohledu navázal na rakouský ZPP), znění § 217 je však zásadní z toho důvodu, že se v téměř nezměněné podobě aplikuje do dnešních dnů²¹. Skutková podstata usmrcení lidského plodu pak trestala případy přerušování těhotenství a obsahově se tak nejvíce blíží dnešnímu trestnému činu nedovoleného přerušování těhotenství se souhlasem těhotné ženy podle § 160 trestního zákoníku.

Kromě trestných činů proti životu a zdraví uvedených v hlavě šesté je třeba zmínit ještě trestný čin vraždy na ústavním činiteli. Tuto skutkovou podstatu stanovil TZ 1950 v § 104, byla tak součástí hlavy první Trestné činy proti republice, oddílu čtvrtého Trestné činy proti ústavním činitelům.

²¹ V současném trestním zákoníku nalezneme formulaci „bezprostředně po něm“ namísto tehdejší „hned po něm“.

§ 104.
Vražda na ústavním činiteli.

Kdo úmyslně usmrtí

- a) presidenta republiky nebo jeho náměstka*
- b) člena vlády, sboru pověřenců nebo zákonodárného sboru při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon nebo vůbec pro jeho činnost v životě politickém,*

bude potrestán smrtí. Vedle toho může soud vyslovit ztrátu státního občanství; neuloží-li tento trest, vysloví propadnutí jmění.

Přestože se materiálně jedná o kvalifikovanou skutkovou podstatu k trestnému činu vraždy podle § 216, není jako taková zařazena v odst. 3, ale není ani součástí stejné hlavy zvláštní části TZ 1950. I v tomto rozhodnutí zákonodárce tak lze spatřovat důraz kladený na ochranu státního zřízení, který je tomto případě považován za důležitější hodnotu než ochrana života samotného ústavního činitele. Tato skutková podstata však byla novelou z roku 1956 zrušena²².

1.3 Trestní zákon z roku 1961

Podobně jako tomu bylo v případě TZ 1950, přijetí nové ústavy v roce 1960²³ předznamenalo rozsáhlou rekonstrukci práva. Ta byla ideologicky ovlivněna přechodem od třídního boje směrem k prohlášení vítězství socialismu a pokračování další fáze vstřícné budování komunismu²⁴.

Součástí této rekonstrukce bylo i přijetí nového trestního zákona č. 140/1961 Sb.²⁵ (dále jen „TZ 1961“). Ten svou formou do značné míry navazoval na TZ 1950. Ve zvláštní části TZ 1961 tak v první hlavě znovu nalezneme úpravu trestných činů proti republice, trestné činy proti životu a zdraví pak až v hlavě sedmé.

Skutkovou podstatu trestného činu vraždy obsahovalo ust. § 219. Ta však byla v porovnání s nahrazeným TZ 1950 zásadním způsobem okleštěna, když byla kompletně vypuštěna úprava kvalifikované skutkové podstaty.

²² Zákon č. 63/1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb. In: *Sbírka zákonů republiky československé*. 1956, částka 33, s. 187-199. ISSN 1804-0721. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=830>.

²³ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1960, částka 40, s. 289-309. ISSN 0322-8037. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=990>.

²⁴ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). s. 239-240. ISBN 978-80-7502-468-8.

²⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65, s. 465-512. ISSN 0322-8037. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1100>.

§ 219
Vražda

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let nebo trestem smrti.

Z dnešního pohledu za poněkud zarážející považuji stanovení maximální možné hranice trestu odnětí svobody na patnáct let²⁶. V porovnání s jediným přísnějším trestem, který TZ 1961 nabízel, tedy trestem smrti, je podle mého názoru takovýto trest nepřiměřeně nízký. TZ 1961 ve svém původním znění tak podle mého názoru neposkytoval dostatečné spektrum trestů a jejich sazeb, aby bylo možné trestat všechny spáchané trestné činy přiměřeným způsobem.

Existovala tak mezera v zákoně, v jejímž důsledku pro některé trestné činy neexistovala adekvátní sankce. Trest odnětí svobody, byť uložený v maximální možné výši, nemusel vždy dostačovat k nápravě pachatele a dostatečné ochraně společnosti. Trest smrti je naproti tomu v drtivě většině případů až příliš drakonický. Této skutečnosti si musel být vědom i zákonodárce, když v roce 1973 novelizoval znění § 29 a umožnil nahrazení trestu smrti trestem odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, pokud soud považoval takový trest za dostatečný.

S účinností od 1. července 1990²⁷ pak došlo k další významné novelizaci TZ 1961, kterou byla zrušena možnost uložit trest smrti. Ten byl nahrazen výjimečným trestem, který představoval trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let, nebo trest odnětí svobody na doživotí, čímž ve své podstatě došlo k zavedení systematiky výjimečného trestu tak, jak ji známe dnes. S ohledem na výše uvedenou diskrepanci mezi trestem odnětí svobody na patnáct let a trestem smrti, proto považuji tuto novelu za stěžejní ve vývoji sankcionování trestných činů v poválečné době.

Vedle změn v sankcionování trestných činů přinesla tato novela také zásadní změny právě ve skutkové podstatě trestného činu vraždy. V té se jednak promítl výše zmíněný zákaz trestu smrti, když byla tato možnost v rámci základní skutkové podstaty vypuštěna, ale především došlo k opětovnému doplnění druhého odstavce upravujícího okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

²⁶ Přestože trestní zákon z roku 1961 stanovil v § 42 možnost mimořádného zvýšení horní hranice trestní sazby o jednu třetinu v případech zvláště nebezpečných recidivistů, ani takto zvýšená trestní sazba nemohla překročit patnáct let.

²⁷ Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon. In: *Sbírka zákonů české a slovenské federativní republiky*. 1990, částka 31, s. 706-724. ISSN 1210-0005. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2342>.

§ 219
Vražda

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.*
- (2) *Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) zvláště surovým způsobem,*
 - c) opětovně,*
 - d) na osobě mladší než patnáct let,*
 - e) na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,*
 - f) v úmyslu získat majetkový prospěch, nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.*

Výčet obsažený v doplněném odst. 2 byl dále doplněn novelou z roku 1995²⁸ o další kvalifikující okolnosti v podobě vraždy spáchané na těhotné ženě a vraždy spáchané na jiném pro jeho rasu, národnost, politické přesvědčení, vyznání, nebo proto, že je bez vyznání. V roce 2002 pak byla tato okolnost rozšířena o motiv vraždy spočívající v příslušnosti poškozeného k etnické skupině²⁹.

Pro úplnost považuji za nezbytné zmínit, že jak TZ 1950, tak TZ 1961 neobsahoval kvalifikovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení v silném rozrušení nebo na základě předchozí provokace poškozeného.

TZ 1961 zůstal v účinnosti i přes změnu politických poměrů až do roku 2009, kdy byl po téměř padesáti letech nahrazen současným trestním zákoníkem. Úpravě úmyslných usmrcení v něm obsažené se budu podrobně věnovat v dalších kapitolách.

²⁸ Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1995, částka 40, s. 1970-1981. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2851>.

²⁹ Zákon č. 134/2002, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 2002, částka 57, s. 3210-3215. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=3876>.

2 Ochrana života v současném právu

V současnosti upravuje úmyslná usmrcení jiné osoby, tedy mimo jiné trestné činy vraždy a zabití, které jsou předmětem této práce, zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**trestní zákoník**“). Jednotlivé skutkové podstaty konkrétně nalezneme ve zvláštní části, hlavně I Trestné činy proti životu a zdraví, dílu 1 Trestné činy proti životu. Jak vyplývá už z názvu dílu, který se touto problematikou zabývá, druhovým objektem, tedy právem chráněným statkem, je v tomto případě život, konkrétně život lidský³⁰.

2.1 Právo na život jako právem chráněný statek

Pro správné vymezení trestných činů vraždy a zabití, ale také dalších činů sloužících k ochraně lidského života je proto nejprve nezbytné definovat samotný termín život a ohraničit dobu, po kterou je lidský život právem chráněn³¹. Za tímto účelem je nezbytné přesně definovat okamžik jeho počátku a okamžik jeho konce.

2.1.1 Pojem život

Za okamžik počátku lidského života je obecně považován začátek porodu. V jeho určení se ovšem rozchází teorie právní s teorií medicínskou. Zatímco v medicíně se počátkem porodu rozumí již začátek děložní činnosti³², tzv. první doba porodní, tedy doba počítající se od prvních pravidelných kontrakcí³³, trestněprávní nauka chápe začátek porodu až jako okamžik, kdy tělo dítěte začne opouštět tělo matky³⁴. Přesné určení začátku porodu, a tedy počátku života jako objektu trestný činů je naprosto stěžejní pro stanovení, zda bude konkrétní skutek kvalifikován podle některé ze skutkových podstat uvedených v dílu 1 Trestné činy proti životu, či dílu 4 Trestné činy proti těhotenství ženy.

Stejně nezbytným, jako určení počátku života, je i určení okamžiku jeho konce. Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve svém § 10 odst. 3 stanoví, že smrt se zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu, nebo nevratné ztráty funkce celého mozku,

³⁰ Srov. např. trestný čin týrání zvířat upravený v Hlavě 8 Trestné činy proti životnímu prostředí.

³¹ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 150. ISBN 978-80-7357-750-6.

³² ČECH, Evžen, HÁJEK, Zdeněk, MARŠÁL, Karel, SRP, Bedřich. *Porodnictví*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 125. ISBN 978-80-247-1303-8.

³³ ZWINGER, Antonín. *Porodnictví*. Praha: Galén, 2004. s. 132. ISBN 80-7262-257-9.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1460. ISBN 978-80-7400-428-5.

včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle. Za rozhodné v tomto ustanovení je třeba považovat slovo nevratné, neboť na jeho základě je třeba z pohledu trestního práva považovat za smrt pouze tzv. mozková (též biologická) smrt. Tou se rozumí „*nevratné vymizení všech mozkových funkcí včetně funkcí mozkového kmene bez ohledu na přetrvávající činnost kardiovaskulárního aparátu a jiných orgánů*”³⁵, doprovázená absencí spontánní dechové aktivity. Obdobně cerebrální smrt definuje i Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. června 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněná pod č. 41/1976 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). V té nejvyšší soud definuje jako smrtelný stav, ze kterého je návrat do života (obnovení všech životních funkcí) vyloučen.

Protikladem smrti mozkové je tzv. smrt klinická neboli zástava dýchání a srdeční činnosti, jejíž obnova je však možná. Rozlišení smrti mozkové a smrti klinické je opět nezbytné z hlediska přesné kvalifikace trestného činu, v tomto případě však z hlediska vývojového stádia trestné činnosti (z důvodu včasného zákroku a obnovy životních funkcí nedojde k dokonání trestného činu, ale pouze k jeho pokusu, jelikož nedojde k naplnění objektivní stránky skutkové podstaty, tedy usmrcení poškozeného)³⁶.

2.1.2 Právo na život a jeho ochrana v mezinárodním právu

Jak už jsem uvedl výše, právo na život představuje jedno z nejvýznamnějších lidských práv. Jako takové je garantováno v podstatě všemi mezinárodními úmluvami a pakty, které se ochranou lidských práv zabývají. Příkladem uvádím:

– **Všeobecná deklarace lidských práv v čl. 3**

„Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“

– **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech³⁷ (dále jen „MPOPP“) v čl. 6 odst.1**

„Každá lidská bytost má právo na život. Toto právo je chráněno zákonem. Nikdo nebude svévolně zbaven života.“

³⁵ ŠEVČÍK, Pavel, ČERNÝ, Vladimír, VÍTOVEC, Jiří a kol. *Intenzivní medicína. 2.*, rozš. vyd. Praha: Galén, 2003. s. 294. ISBN 80-7262-203-x.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 554. ISBN 978-80-7552-358-7.

³⁷ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky. 1976, částka 23, s. 570-583. ISSN 0322-8037. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1846>.*

- **Úmluva o právech dítěte³⁸ v čl.6**
„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.“

- **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod³⁹ (dále jen „EÚLP“) v čl. 2 odst. 1**
„Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchaný trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“

- **Listina základních práv Evropské unie⁴⁰ v čl. 2 odst. 1**
„Každý má právo na život.“

Z výše uvedeného je zřejmé, že život je považován zcela stěžejní lidské právo, o čemž svědčí i jeho systematické zařazení v úvodních ustanovení všech výše zmíněných dokumentů. Přesto můžeme mezi jednotlivými úmluvami najít zásadní rozdíly, a to především v přístupu k přípustnosti trestu smrti. Jak MPOPP, tak EÚLP, i když za předem přesně stanovených podmínek, trest smrti výslovně připouští. Listina základních práv Evropské unie naproti tomu trest smrti v čl. 2 odst. 2 zapovídá, když stanoví: *„Nikdo nesmí být odsouzen k trestu smrti ani popraven.“*

³⁸ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte. In: *Sbírka zákonů české a slovenské federativní republiky*. 1991, částka 22, s. 502-512. ISSN 1210-0005. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2434>.

³⁹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících. In: ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [cit. 2021-9-24]. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁴⁰ Listina základních práv Evropské unie. In: *Úřední věstník Evropské unie*, 2012, svazek 55, s. C 326/391-C 326/407. ISSN 1977-0863. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:C2012/326/02&from=CS>.

2.1.3 Ochrana práva na život v českém právním řádu

Obdobně jako v mezinárodních smlouvách je i v českém právním řádu právo na život chápáno jako jedno z nejzákladnějších lidských práv⁴¹. O tom svědčí jeho ochrana v rámci ústavního pořádku, zejména zařazení na samý začátek Listiny základních práv a svobod⁴² (dále jen „LZPS“) v rámci hlavy druhé Lidská práva a základní svobody, oddílu prvního Základní lidská práva a svobody, konkrétně čl. 6⁴³. Ten bezprostředně navazuje na čl. 5, který deklaruje samotnou způsobilost být nositelem práv.

Čl. 6

- (1) Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.
- (2) Nikdo nesmí být zbaven života.
- (3) Trest smrti se nepřipouští.
- (4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

V odstavci 1 ústavodárce obsahově navázal na přirozenoprávní pojetí práva na život uplatňované i v mezinárodních úmluvách, jako práva náležejícího každému člověku (z povahy práva na život vyplývá, že každým chápeme pouze osoby fyzické)⁴⁴.

Problematickou se ovšem ve světle výše uvedené definice života, tedy období počínající začátkem porodu a končící nenávratnou ztrátou mozkové aktivity (smrtí mozku), může jevit věta druhá, dle které je lidský život hoden ochrany již před narozením. Zde je potřeba rozlišit uvedené formulace použité ústavodárcem ve větě první a druhé. Zatímco ve větě první použil spojení: „Každý má právo na život.“, čili spojení, ze kterého jasně vyplývá úmysl zcela jasně prohlásit lidský život za nedotknutelnou hodnotu, ve větě druhé užil spojení: „je hoden ochrany“. Z uvedeného vyplývá, že ústavodárce nezamýšlel přiznat stejnou úroveň ochrany životu již narozeného člověka a lidskému plodu dosud nenarozenému.

⁴¹ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 150. ISBN 978-80-7357-750-6.

⁴² Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 154. ISBN 978-80-7357-750-6.

⁴⁴ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 154. ISBN 978-80-7357-750-6.

Pavliček k tomuto kontrastu říká: „*Druhá věta prvního odstavce dikcí „je hoden“ vyjadřuje nikoli příkaz, zákaz nebo dovolení, ale pouze přání ústavodárce, které zejména pro zákonodárce znamená normu nikoli právní, ale pouze etickou, z níž nelze dovodit absolutní ústavněprávní zákaz umělého přerušeni těhotenství.*”⁴⁵ Tato myšlenka je pak konkretizována především v odstavci 4.

Odstavce 2 a 3 obsahují negativní vymezení práva na život a sice zákaz být života zbaven, respektive být života zbaven na základě pravomocného rozhodnutí soudu výkonem trestu smrti.

Odstavec 4 pak specifikuje omezení jinak absolutního práva na život, dle kterého se nejedná o jeho porušení, pokud byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Tímto jednáním bezesporu nemůže být jednání v souladu se zákonem o umělém přerušeni těhotenství⁴⁶, ale také zbavení života jednáním naplňujícím některou z okolností vylučující protiprávnost (zejm. oprávněného použití zbraně příslušníkem ozbrojených bezpečnostních sborů podle přísl. zákona⁴⁷, ale také např. nutné obrany).

Právo na život garantované v LZPS, resp. jeho ochrana je pak na zákonné úrovni realizována zejména prostřednictvím trestněprávních předpisů. Jak už jsem uvedl v úvodu této kapitoly, v trestním zákoníku je na rozdíl od předchozí úpravy ochrana života zařazena na samý začátek zvláštní části v rámci hlavy I, dílu 1 Trestné činy proti životu. Jeho součástí je pět skutkových podstat trestných činů. Těmi jsou vražda (§ 140), zabití (§ 141), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142), usmrcení z nedbalosti (§ 143) a účast na sebevraždě (§ 144).

Kromě tohoto dílu můžeme skutkové podstaty sloužící k ochraně života nalézt také v dalších hlavách zvláštní části trestního zákoníku (příkladmo v hlavě VII Trestné činy obecně nebezpečné či v hlavě VIII Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy), v hlavě I jsou nicméně zařazeny ty trestné činy jejichž jediným, resp. primárním objektem je lidský život.⁴⁸ Ze systematiky zvláštní části tak lze odvodit, že na rozdíl od TZ 1950 a TZ 1961, byl v případě trestního zákoníku zřetelně formulován zájem na ochraně lidského života jakožto nejdůležitější hodnoty v lidské společnosti⁴⁹.

⁴⁵ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). s. 521. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁴⁶ Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušeni těhotenství. In: *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1986, částka 22, s. 484-485. ISSN 0322-8037. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=2189>.

⁴⁷ Srov. např. § 56 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴⁹ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, 10, s. 53. ISSN 1210-6348.

3 Trestný čin vraždy v trestním zákoníku

§ 140
Vražda

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*
- (3) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě,*
 - c) na dítěti mladším patnácti let,*
 - d) na úřední osobě při výkonu, nebo pro výkon její pravomoci,*
 - e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti*
 - f) na zdravotnickém pracovníku při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývajícího z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
 - g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,*
 - h) opětovně,*
 - i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo*
 - j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.*
- (4) *Příprava je trestná.*

Prvním a společensky vůbec nejškodlivějším trestným činem uvedeným ve zvláštní části trestního zákoníku je trestný čin vraždy podle § 140. Oproti předchozí právní úpravě v TZ 1961 ve znění novely z roku 2002, která obsahovala pouze jednu základní skutkovou podstatu vraždy, nalezneme v trestním zákoníku samostatné skutkové podstaty dvě, a sice základní skutkovou podstatu podle prvního odstavce (tzv. vraždu prostou) a kvalifikovanou skutkovou podstatu podle odstavce druhého, tedy vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (též vražda premeditativní)⁵⁰. Ve třetím odstavci pak § 140 upravuje široké spektrum okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby.

⁵⁰ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, 10, s. 53. ISSN 1210-6348.

3.1 Obligatorní znaky skutkové podstaty

Než však přistoupím k analýze obou samostatných skutkových podstat a jejich diferenciaci, je dle mého názoru vhodné shrnout obligatorní znaky trestného činu vraždy, tedy objekt, subjekt, subjektivní stránku a objektivní stránku, tedy znaky nezbytné pro správné pořázení skutku pachatele pod konkrétní skutkovou podstatu trestného činu.

3.1.1 Objekt

Objektem trestného činu rozumíme společenské hodnoty, zájmy, či vztahy, kterým zákonodárce přikládá mimořádný význam a jako takovým jim poskytuje nejvyšší úroveň ochrany v rámci norem trestního práva, jelikož jiná právní odvětví nepředstavují dostatečný prostředek k jejímu zabezpečení (v tomto smyslu hovoříme o trestním právu jako o prostředku ochrany ultima ratio)⁵¹. Mezi obligatorními znaky skutkové podstaty má specifické postavení, jelikož určuje míru společenské škodlivosti jednání a systematiku zvláštních částí trestních zákonů. Jeho správné určení je zároveň předpokladem pro přesnou kvalifikaci trestných činů⁵².

Jak již uvádím v předchozích kapitolách, primárním objektem⁵³ trestného činu vraždy je lidský život. Tomu trestní zákoník poskytuje ochranu od začátku porodu až do okamžiku mozkové smrti. V kvalifikovaných skutkových podstatách trestného činu vraždy podle odst. 3 pak trestní zákoník poskytuje ochranu i dalším společenským hodnotám (např. v případě vraždy na úřední osobě je objektem vedle života poškozeného také nerušený výkon jeho pravomoci).

Pojmem úzce souvisejícím s objektem trestného činu je předmět. Tyto dva znaky skutkové podstaty je však třeba důrazně rozlišovat. Zatímco objekt představuje abstraktní hodnoty spíše duchovního charakteru, předmětem trestného činu chápeme konkrétní předmět, na který pachatel při svém jednání bezprostředně útočí (hmotný i nehmotný)⁵⁴. Tím je v případě vraždy vždy konkrétní člověk, tj. jedinec, který má být jednáním pachatele usmrcen⁵⁵.

⁵¹ Na druhé straně se naopak uplatní zásada subsidiarity trestní represe stanovená v 12 odst. 2 trestního zákoníku, dle které může být pachatel trestně odpovědný jen v případech společensky natolik škodlivých, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu (např. zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich).

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 176. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵³ Vedle primárního objektu, kterým je společenský zájem, který je útokem pachatele zasažen bezprostředně, poskytuje trestní právo ochranu i objektům sekundárním, tj. právním statkům, které útok pachatele postihuje pouze nepřímo.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 121. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 183. ISBN 978-80-7502-380-3.

Důvodem potřeby objekt a předmět trestného činu nezaměňovat je skutečnost, že předmět neposkytuje dostatek informací pro správné rozlišení konkrétní skutkové podstaty trestného činu. Skutek představující útok pachatele na člověka se totiž může vztahovat k několika možným trestným činům⁵⁶ (stejným předmětem může být kromě vraždy charakterizován vesměs všechny trestné činy uvedené v hlavě I, příkladmo trestné činy usmrcení z nedbalosti, těžkého ublížení na zdraví, rvačky apod.). Role předmětu tak nabývá na významu především s ohledem k vymezení konkrétního skutku v průběhu trestního řízení.

3.1.2 Subjekt

Vedle objektu trestného činu je obligatorním znakem každého trestného činu také jeho subjekt neboli pachatel trestného činu. Při vymezení tohoto pojmu můžeme vycházet především z definice uvedené v § 22 trestního zákoníku. Dle tohoto ustanovení je pachatelem jednak ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu, pokusu či přípravy, je-li trestná (pachatel přímý), jednak ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná – tzv. živý nástroj (pachatel nepřímý)⁵⁷.

Odborná literatura se však s uvedenou definicí neztotožňuje, resp. považuje ji za nepřesnou⁵⁸, jelikož ne každá osoba, která znaky skutkové podstaty naplní, může být pachatelem trestného činu. Předně ne každý skutek, který vykazuje všechny znaky skutkové podstaty uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku je činem protiprávním. Policista, který postupem v souladu se zákonem⁵⁹ usmrtí pachatele jiného trestného činu, ačkoli naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy, nejedná protiprávně (oprávněné použití zbraně jako okolnost vylučující protiprávnost podle § 32 trestního zákoníku).

Aby mohla být fyzická osoba trestně odpovědnou, musí zároveň splňovat obecné znaky trestného činu. Těmi jsou věk a přičetnost, v případě mladistvých pachatelů pak i dostatečná rozumová a mravní vyspělost pachatele.

3.1.2.1 Věk

Pachatelem trestného činu v první řadě může být osoba, která v okamžiku spáchání dosáhla věku patnácti let (§ 25). Trestní odpovědnost osob mladších je tedy vyloučena. Ve smyslu § 139

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 183-184. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵⁷ Trestní zákoník v § 22 odst. 2 uvádí taxativní výčet okolností pro které není živý nástroj trestně odpovědný, např. nedostatek věku, nepřičetnost, jednání v omylu či za okolností vylučujících protiprávnost apod.

⁵⁸ srov. např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 207. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵⁹ Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

upravujícího počítání času, je tak trestně odpovědná fyzická osoba počínaje dnem bezprostředně následujícím po jejích patnáctých narozeninách. V případě pokračování v trestném činu pak pachatel odpovídá pouze za jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu učiněná až po dosažení požadovaného věku⁶⁰.

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže⁶¹ (dále jen „ZSVM“) pak dále rozlišuje kategorii mladistvých pachatelů, kterými jsou osoby, které sice hranice trestní odpovědnosti dovršením věku patnácti let dosáhly, v době skutku však nepřekročily věk osmnácti let. Tato skutečnost má vliv zejména na sankcionování spáchaných provinění⁶² a zvýšenou ochranu procesních práv mladistvého pachatele.

V ust. § 41 trestního zákoníku se můžeme setkat ještě s termínem věk blízký věku mladistvých. Ten je jednou z polehčujících okolností, ke kterým soud přihlédne při stanovení druhu a výměry trestu. Nejedná se však o zvláštní věkovou kategorii a trestní zákoník ani ZSVM tento termín blíže nespecifikují. Je tak ponecháno na uvážení soudu, který v dané věci rozhoduje, jak široký věkový interval pod uvedenou polehčující okolnost podřadí. Zpravidla se však jedná věk pachatele nepřesahující dvacátý rok života, zřídka, zejména v případech nedostatečné rozumové či mravní vyspělosti, můžu k této okolnosti přihlédnout až do dovrší věku jednadvaceti let⁶³.

3.1.2.2 Příčetnost

Druhým parametrem, který musí fyzická osoba naplnit, aby mohla být považována za pachatele trestného činu, je příčetnost. Ust. § 26 definuje nepřičetnost jako stav mysli osoby, která pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohla rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání. A contrario tak z důlky § 26 můžeme dospět k závěru, že příčetná je osoba, která v okamžiku skutku měla způsobilost:

- a) rozpoznávací – byla schopna rozpoznat, že jí páchaný čin je protiprávní; a zároveň
- b) ovládací – byla schopna vůlí ovládat své jednání.

Pokud v době spáchání tato osoba nespĺňuje, byť i jen jednu z uvedených podmínek, není osoba za konkrétní čin trestně odpovědná⁶⁴.

⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 172. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁶¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² Podle § 6 ZSVM se trestné činy spáchané mladistvými nazývají provinění.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 541. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 159. ISBN 978-80-7552-358-7.

Vedle tohoto tzv. psychologického kritéria předpokládá ust. § 26 splnění i tzv. kritéria biologického. Tím rozumíme, že ke ztrátě způsobilosti⁶⁵ (ať už rozpoznávací, ovládací, či obou současně) u pachatele došlo v důsledku duševní poruchy. Duševní porucha je termín, který je možný definovat mnoha způsoby. Ust. § 123 například duševní poruchu definuje jednak jako poruchy vyplývající z duševní nemoci, a jednak jako hlubokou poruchu vědomí, mentální retardaci, těžkou asociální poruchu osobnosti nebo jinou těžkou duševní nebo sexuální odchylku.

Medicínská literatura pak duševní poruchu definuje jako poruchu *zahrnující širokou škálu různých odchylek chování a prožívání u postiženého jedince buď od normy interindividuální, nebo od normy intraindividulní. (...) Duševní porucha může mít různou dobu trvání (několik vteřin či minut – např. epileptický záchvat, měsíce či léta – schizofrenie)*⁶⁶ nebo jako „výsledek interakce genetických a environmentálních faktorů a jejich vlivu na regulační mechanismy jedince postiženého duševní chorobou“⁶⁷.

Kromě duševní choroby může v případě mladistvých tzv. biologické kritérium, tj. důvod ztráty rozpoznávací a ovládací způsobilosti, představovat také nedostatečná rozumová a mravní vyspělost ve smyslu § 5 ZSVM. Důvodová zpráva v tomto smyslu hovoří o nezralosti mladistvého pachatele, která musí být „*podstatná, tj. musí být zřejmé, že v době činu ještě nedosáhl po stránce intelektuální nebo po stránce mravní takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci.*“⁶⁸

Z pohledu trestného činu vraždy pak považují za nezbytné zmínit ještě situaci, kdy sice pachatel poškozeného usmrtil ve stavu nepřičetnosti, do tohoto stavu se ovšem přivedl úmyslně vlivem návykové látky (tzv. *actio libera in causa dolosa*). V tomto případě se trestní odpovědnost odvozuje od úmyslu pachatele ještě za stavu přičetnosti – trestní odpovědnost pachatele za spáchaný trestní čin vraždy je tak dána.

Lze tak shrnout, že na základě formulace „*Kdo*“ v § 140 odst. 1, resp. odst. 2 trestného činu vraždy může být pachatelem každá fyzická osoba, která v době usmrcení poškozeného dovršila věk patnácti let. Tato osoba musela být zároveň v okamžiku spáchaní skutku způsobilá rozeznat, že svým jednáním naplňuje znaky protiprávního činu a ovládat svoje jednání.

⁶⁵ Pokud vlivem duševní poruchy nedošlo k úplné ztrátě schopnosti pachatele rozeznat protiprávnost svého jednání nebo schopnosti ovládat své jednání, ale pouze k jejímu podstatnému snížení, hovoříme o tzv. zmenšené přičetnosti (§ 27), která ovšem nemá vliv na trestní odpovědnost pachatele.

⁶⁶ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009. s. 16. ISBN 978-80-247-2618-2.

⁶⁷ RABOCH, Jiří a ZVOLSKÝ, Petr. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2001. s. 18. ISBN 80-7262-140-8.

⁶⁸ Důvodová zpráva k zákonu 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

3.1.2.3 Trestní odpovědnost právnických osob

Až dosud jsem hovořil o subjektu trestných činů pouze v souvislosti s fyzickými osobami. Přijetím zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob⁶⁹ (dále jen „ZTOPO“), však byla do českého právní řádu vtělena možnost za trestné činy stíhat i osoby právnické. Ve světle novely z roku 2016⁷⁰, kterou došlo k zásadnímu rozšíření § 7, upravujícího taxativní výčet skutkových podstat trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit, se tak tato skutečnost stala relevantní i s ohledem k trestnému činu vraždy.

Definici právnické osoby najdeme v § 20 OZ, který stanoví, že právnickou osobu je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož osobnost zákon uzná. Tato definice vychází ze Savignyho teorie fikce, dle které jsou právnické osoby uměle vytvořenými entitami a právní osobnost jim je svěřena až právem.⁷¹ Z tohoto pojetí právnické osoby pak plyne, že není způsobilá sama právně jednat (projevovat svou vůli navenek), ale jedná prostřednictvím konkrétních fyzických osob k tomu oprávněných. Z tohoto důvodu hovoříme o tzv. přičitatelnosti trestného činu právnické osobě⁷².

Z pohledu trestného činu vraždy považuji za relevantní zejména ust. § 8 odst. 2, dle kterého je trestným činem spáchaným právnickou osobou protiprávní čin spáchaný v rámci její činnosti zaměstnancem při plnění svých pracovních úkolů. Takový čin je právnické osobě přičitatelný nejen v případě, že zaměstnanec konal na základě pokynu, ale také za předpokladu, že orgány právnické osoby neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností takového zaměstnance, eventuálně neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

Často skloňovanou variantou je v této souvislosti trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za činy spáchané svými zaměstnanci, zejména lékaři, při výkonu svých pracovních povinností.⁷³ Trestní odpovědnost za činy spáchané zaměstnanci však není limitovaná pouze na oblast zdravotnictví. Snadno představitelná může být například oblast osobní přepravy

⁶⁹ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. In: *Sbírka zákonů*. 2011, částka 146, s. 5442-5453. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=23565>.

⁷⁰ Zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů*. 2016, částka 70, s. 2938-2939. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=55906>.

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 482. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁷² Problematika přičitatelnosti trestného činu právnické osobě je natolik komplexní, že pro podrobnější rozbor odkazují na odbornou literaturu, např. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 481-494. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁷³ ZAORALOVÁ, Petra. Může nemocnice vraždit? In: *Právní prostor*.cz [online]. 17.3.2015 [cit. 31.8.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo-muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnickyh-osob>.

a odpovědnost dopravců v případě sebevražd svých zaměstnanců při výkonu služby, srozuměných se skutečností, že svým činem usmrtí i cestující. Dopravce by v takovém případě mohl být odpovědný za úmyslné usmrcení pasažérů na základě přičitatelnosti z důvodu zanedbání náležité kontroly způsobilosti svých zaměstnanců své povolání vykonávat⁷⁴.

3.1.3 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka trestného činu je charakterizována jako soubor znaků vyjadřujících vnitřní duševní postoj pachatele vůči jím páchanému trestnému činu. Obligatorním a pro trestní odpovědnost pachatele naprosto klíčovým znakem subjektivní stránky je zavinění.

Trestní zákoník rozlišuje dvě formy zavinění a sice úmysl (§ 15) a nedbalost (§ 16). Úmyslem rozumíme jednání pachatele, který věděl, že svým jednáním může porušit zájem chráněný trestním zákonem a chtěl tak učinit (úmysl přímý), eventuálně byl s možností takového porušení srozuměn (úmysl nepřímý). Nedbalost pak chápeme jako stav mysli pachatele, který sice věděl, že může chráněný zájem ohrozit, bez přiměřených důvodů však spoléhal, že se tak nestane (nedbalost vědomá), případně o možném ohrožení vůbec nevěděl, ačkoli o něm vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá).

Trestní zákoník vychází ze zásady, že s ohledem k základní skutkové podstatě trestného činu trestní odpovědnosti podmíněna zaviněním pachatele ve formě alespoň nepřímého úmyslu, pokud skutková podstata explicitně nestanoví, že postačí nedbalost (§ 13 odst. 2). Opačný režim pak platí ve vztahu k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby, kdy postačí zavinění ve formě nedbalosti, není-li explicitně vyžadován úmysl (např. § 140 odst. 3 písm. j)⁷⁵.

Přestože se tak zavinění ve formě úmyslu u základní skutkové podstaty vyžaduje i v případě, že tak skutková podstata výslovně nestanoví, zvolil zákonodárce v § 140 formulaci „*Kdo úmyslně usmrtí*“ což nasvědčuje záměru zákonodárce důrazně rozlišit trestný čin vraždy od usmrcení z nedbalosti⁷⁶. Úmysl pachatele se přitom musí vztahovat ke všem složkám skutkové podstaty, tedy i k následku⁷⁷. Pachatel tak musí být během útoku na poškozeného alespoň srozuměn i s možností, že mu svým činem způsobí smrt. Tím se trestný čin vraždy liší od trestného

⁷⁴ V dubnu 2015 došlo ve francouzských Alpách k havárii letu společnosti Germanwings 9525 z Barcelony do Düsseldorfu. Vyšetřování nehody vedlo ke zjištění, že příčinou nehody bylo úmyslné jednání prvního důstojníka s cílem spáchat sebevraždu. Při nehodě zahynulo všech 150 osob přítomných během letu na palubě. V souvislosti s touto nehodou se v médiích objevila také informace, že první důstojník se podroboval psychiatrické léčbě a na základě posudku nebyl doporučen pro výkon funkce pilota.

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 199. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 198. ISBN 978-80-7552-358-7.

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 233. ISBN 978-80-7502-380-3.

činu těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti. Prokazování úmyslu pachatele je tak zcela zásadní pro přesnou kvalifikaci trestného činu.

3.1.4 Objektivní stránka

Objektivní stránkou trestného činu rozumíme soubor znaků definující způsob, jakým pachatel svůj skutek spáchal. Lze ji rozdělit do tří obligatorních znaků – jednání, následku a příčinné souvislosti mezi nimi.

Jednáním rozumíme vnější projev vůle pachatele jednak aktivním konáním, jednak opomenutím (zdržením se) takového konání. Následkem pak rozumíme porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem.

Trestný čin vraždy je tzv. nepravým omisivním deliktem, jako takový je proto charakterizován odpovědností pachatele za následek – v tomto případě za způsobení smrti poškozeného. Vraždu je tak možné spáchat jak konáním (tedy usmrcením poškozeného jakýmkoliv způsobem, či prostředky), tak opomenutím. Omisivně lze však vraždu spáchat pouze za předpokladu, že pachatel nekoná, ačkoli byl k určitému konání povinen. Tato povinnost může vyplývat z právního předpisu (např. neposkytnutí pomoci dítěti jeho rodičem), úředního rozhodnutí nebo smlouvy, ale také z dobrovolného převzetí této povinnosti (garance), z přechozího ohrožujícího jednání pachatele (ingerence), případně tato povinnost může vyplývat také z jiného důvodu podle okolností a poměrů pachatele⁷⁸.

Trestný čin vraždy tak lze z hlediska objektivní stránky definovat jako vnější projev vůle pachatele ve formě útoku proti jinému člověku, eventuálně ve formě nekonání, ke kterému měl pachatel zvláštní povinnost, následkem čehož dojde k jeho usmrcení dotyčné osoby (jiného).⁷⁹

3.2 Vražda prostá

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtí bude, potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.

První odstavec § 140 trestního zákoníku obsahuje základní skutkovou podstatu vraždy, tzv. vraždu prostou. Tu lze vymezit jako úmyslné usmrcení jiného v náhlém hnutí mysli⁸⁰, lze ji však definovat i negativně, jako úmyslné usmrcení jiného bez rozmyslu či předchozího uvážení.

⁷⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1117-1119. ISBN 978-80-7400-807-8.

⁷⁹ Slovo „jiného“ je v tomto ohledu pro kvalifikaci trestného činu jako vraždy klíčové, neboť dle trestního zákoníku není sebevražda trestná ani ve stadiu pokusu.

⁸⁰ Srov. důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

Již dobová judikatura k trestnému činu vraždy podle § 134 ZPP považovala za úmysl nejen pokud pachatel jednal s dobře rozváženým záměrem a chladnou úvahou, ale také v případě, pokud pachatel pojal úmysl poškozeného usmrtit v okamžitém vzplanutí pudů, zejména v rozčilení, či afektu.⁸¹ Rovněž odborná literatura často hovoří o vraždě spáchané spontánně či v afektu.⁸²

Afekt je pojmem, který lze definovat mnoha způsoby. Baruch Spinoza ve své knize *Etika* definoval afekt jako „*stavy těla, jimiž se zvětšuje nebo zmenšuje jeho možnost něco konat*“.⁸³ Odborná medicínská literatura afekt definuje jako „*náhle a rychle začínající a často rychle odeznívající emoční reakce na různé zážitky (hněv, radost, úžas, děs, úzkost, stud, nadšení), jsou doprovázeny zjevnými vegetativními reakcemi a mimickými projevy.*“⁸⁴

Těchto vegetativních a mimických projevů může být celá řada, např. zvýšené pocení, zvýšená frekvence dechu, zvýšená peristaltika střev, ale také projevy na první pohled patrné změnami v obličeji nebo hlasovém projevu.

Z hlediska trestní odpovědnosti pachatele je relevantní zejména tzv. patický afekt, tedy afekt dosahující takové intenzity, která může vést až ke krátkodobé změně vědomí ve formě tzv. mráкотného stavu. V něm dochází k úplnému vymizení rozpoznávací a ovládající schopnosti. Pachatel tak jedná způsobem zjevně neodpovídajícím dané situaci, ale ani postojům a názorům zastávaným pachatelem v okamžiku, kdy afektem postižen není. Patický afekt bývá často doprovázen amnézií, kdy si pachatel není schopen své jednání vybavit.⁸⁵ Tento stav se typicky vyskytuje pouze u osob trpících duševní chorobou, mezi osobami bez jakékoli psychiatrické indikace je tak považován za ojedinělý.⁸⁶

Náchylnost k afektům je podmíněna jednak temperamentem – u osob s tendencí k vznětlivosti je vyšší pravděpodobnost výskytu afektů, ale také okamžitým rozpoložením – náladou.

Z pohledu právní kvalifikace skutku jako vraždy podle odst. 1 považuji za nejuvýstižnější definici, podle které afekt chápeme jako prudký výboj emočního procesu obsahující prvek dezorganizace a dominance (osoba jednající v afektu má sníženou schopnost průběh afektu kontrolovat)⁸⁷. Zároveň v českém prostředí tradiční chápání pojmu afekt jakožto pojmu

⁸¹ Nejvyšší soud Československé republiky, Zm I 463/30, [Vážný 3929 tr.].

⁸² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 536. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁸³ SPINOZA, Benedictus de. *Etika*. Praha: Dybbuk, 2001. s. 101. ISBN 80-903001-0-3.

⁸⁴ srov. např. RABOCH, Jiří a ZVOLSKÝ, Petr. *Psychiatrie*. Praha: Galén, c2001. s. 130. ISBN 80-7262-140-8.

⁸⁵ srov. např. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009. s. 28. ISBN 978-80-247-2618-2.

⁸⁶ Raboch i Pavlovský mezi rizikové faktory jmenují zejména vyčerpání, hladovění, spánkovou deprivaci či opilost.

⁸⁷ ŠOLCOVÁ, Iva a TRNKA, Radek. Příspěvek k teorii afektivních procesů, *Československá psychologie*. LIX. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2015. s. 299 ISSN 0009-062-x.

podřazeného pojmu emoce ve smyslu jeho krátkého trvání, nahrává správnému pochopení vraždy prosté jako vraždy situační, vyznačující se absencí rozmyslu či předchozího uvážení.

V případě vraždy prosté se tak často jedná o situace, kdy dojde k úmyslnému usmrcení jiné osoby v rozrušení, které ovšem nedosahuje intenzity privilegované skutkové podstaty zabití (viz níže), tím spíše znaků nepřičetnosti. Můžeme naopak hovořit o možnosti spáchání trestného činu vraždy podle odst. 1 za stavu tzv. snížené přičetnosti (srov. výše).⁸⁸

3.3 Vražda premeditativní

(2) Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.

V § 140 odst. 2 trestního zákoníku zákonodárce zavedl novou skutkovou podstatu trestného činu vraždy, která se od prosté vraždy liší přítomností kvalifikačního znaku rozmyslu či přechozího uvážení pachatele, tzv. vraždu premeditativní. Materiálně se jedná o kvalifikovanou skutkovou podstatu k vraždě podle odst. 1. Jednak z její formulace, jednak i ze systematiky § 140, však plyne úmysl zákonodárce zařadit premeditativní vraždu jako samostatnou skutkovou podstatu.

Pro vraždu premeditativní se často používá také termín vražda úkladná⁸⁹ (v současnosti např. úkladná vražda dle § 144 slovenského trestního zákona⁹⁰), v kontextu historického vývoje trestněprávní úpravy na území České republiky však toto označení nepovažují za vhodné, jelikož úkladnou vraždu upravoval již ZPP. Dle ust. § 135 ZPP byla úkladnou vražda „*jež se děje jedem nebo jinak potměšilým způsobem.*“ Obsahově se tak tyto dvě skutkové podstaty liší a v rámci přehlednosti se proto užívání tohoto termínu zdržím.

Premediací rozumíme myšlenkový pochod pachatele probíhající především v průběhu druhé a třetí etapy volního jednání⁹¹. V něm na pachatele působí řada často vzájemně neslučitelných motivací, s jejichž hodnocením se pachatel vypořádává. Těmi mohou být jednak pohnutky vzbuzující v něm úmysl poškozeného usmrtit, jednak ty, které mu velí se činu zdržet.

⁸⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 39-42. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁸⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 137. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁹⁰ SLOVENSKÁ REPUBLIKA, Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon. In: ASPI [právní informačný systém]. Bratislava: Wolters Kluwer SK [cit. 2021-8-25]. Dostupné z: www.aspi.sk.

⁹¹ Literatura z odvětví psychologie dělí volní jednání na čtyři etapy: „*a) vznik pohnutky a situace volby, b) rozhodování, nejistota, konflikt motivací, c) rozhodnutí, d) provedení*“; srov. např. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

Mohou jimi ale být také např. okolnosti, možné způsoby spáchání i důsledky potenciálního skutku – spáchání trestného činu by bylo natolik obtížné, že se pachatel rozhodne od svému úmyslu upustit. Na rozdíl od afektu tak premediaci vychází z aktivní myšlenkové činnosti pachatele.⁹²

Hořák pak premediaci výstižně definuje jako „*myšlenkovou činnost pachatele spočívající v hodnocení protichůdných motivací, která předchází a podmiňuje jeho rozhodnutí spáchat trestný čin, popř. i rozhodnutí spáchat jej určitým způsobem.*“⁹³

Trestní zákoník v § 140 odst. 2 rozlišuje dvě úrovně racionálního rozhodování pachatele. Nižší formou je vražda spáchaná s rozmyslem. Při ní pachatel jedná ve stavu, ve kterém, byť i velmi krátce, vzal v úvahu své plánované jednání, posoudil okolnosti svědčící ve prospěch spáchání trestného činu i proti němu, zvolil způsob usmrcení poškozeného a zhodnotil i potenciální konsekvence, kterým v případě spáchání bude nucen čelit. Dle důvodové zprávy může jít i o „*velmi krátkou úvahu, při níž pachatel jedná uváženě, ale nikoli po předchozím uvážení*“⁹⁴

Nezáleží přitom, zda rozmysl doprovází čin pachatele v celém jeho průběhu nebo zda pachatel na poškozeného zaútočil zprvu v afektu, pokud před dokonáním činu měl dostatečný prostor nastalou situaci zvážit a rozhodnout se, zda v páchání činu pokračovat, nebo od něj upustit⁹⁵.

Předchozím uvážením pak rozumíme vyšší formu racionálního rozhodování pachatele spočívající v předchozím naplánování vraždy způsobem, aby pokud možno maximalizoval pravděpodobnost úspěšného dokonání svého činu. Myšlenkové pochody pachatele tak mohou zahrnovat nejrůznější aspekty činu od volby vhodného místa a času vraždy, způsobu provedení a nezbytných prostředků včetně jejich opatření (v jednání pachatele lze zpravidla spatřovat prvky přípravy ve smyslu § 20 trestního zákoníku), až po kroky bezprostředně následující po činu samotném s cílem uniknout odhalení.⁹⁶

Charakteristický pro předchozí uvážení je právě časový aspekt, kdy pachatel vraždu plánuje s dostatečným předstihem (v případě rozmyslu se zpravidla jedná o myšlenkový pochod bezprostředně předcházející samotnému skutku⁹⁷). Ani pro naplnění znaku předchozího uvážení

⁹² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 139-140. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁹³ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 141. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015 (uveřejněné pod č. R 10/2016 Sb. rozh. tr.).

⁹⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1468. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁹⁷ Např. situace, kdy pachatel po předchozí slovní rozepři odejde do kuchyně, ze které se po krátkém rozmýšlení vrací ozbrojen nožem, aby poškozeného usmrtil, srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2021, sp. zn. 7 Tdo 851/2021.

není přitom vyžadován „detailní plán“. Postačí, pokud pachatel „alespoň rámcově vymezil rozhodné skutečnosti pro provedení činu“⁹⁸. Pachatel tak může v průběhu činu svůj předchozí plán měnit, či dokonce začít improvizovat. Z tohoto důvodu tak kvalifikaci trestného činu vraždy podle odst. 2 nevylučuje ani snížená přičetnost pachatele v době činu způsobená požitím návykové látky (např. alkoholu)⁹⁹.

Dle současné právní nauky¹⁰⁰ i rozhodovací praxe soudů¹⁰¹ převažuje názor, že premediace nepředstavuje zvláštní formu úmyslu, ale jde toliko o přitěžující okolnost. Kvalifikační znak rozmyslu nebo předchozího uvážení proto nalezneme v trestním zákoníku také v § 42 písm. a).

Přesto musí rozmysl nebo předchozí uvážení pachatele směřovat k úmyslu svým jednáním docílit smrti poškozeného, eventuálně musí být pachatel v rámci svých úvah s touto variantou alespoň srozuměn. Dle důvodové zprávy je trestný čin vraždy podle odst. 2 zpravidla páchan v přímém úmyslu, tedy s cílem jiného usmrtit, nelze však vyloučit právě ani případy úmyslu nepřímého¹⁰². Takovým příkladem může být situace, kdy si pachatel důkladně naplánuje loupež v bance včetně potřeby odstranění překážky ve formě ostraha. Pachateli je přitom lhostejné, jakým způsobem svého cíle dosáhne – ostraha se pod pohrůžkou násilí může vzdát, může být pachatelem pouze zraněna, ale může také dojít k jejímu usmrcení, s čímž je pachatel dostatečně srozuměn a k činu přesto s tímto vědomím přistoupí.

Premeditativní vražda podle odst. 2 je ze své povahy závažnějším a společensky škodlivějším činem, než je tomu u vraždy spáchané v náhlém hnutí mysli podle odst. 1. Pachatel měl možnost svůj čin racionálně zhodnotit a vzít v úvahu všechny jeho okolnosti. Přesto v něm převážila motivace čin spáchat, což svědčí o jeho zavrženíhodném postoji k životu poškozeného. Projevem vyšší závažnosti v porovnání s vraždou prostou je i zvýšení dolní i horní hranice trestní sazby o dva roky. Za trestný čin vraždy spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení tak lze uložit trest odnětí svobody na dvanáct až dvacet let.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2018, sp. zn. 8 Tdo 474/2018.

¹⁰⁰ K historickému vývoji pojetí vztahu premediace a zavinění podrobně v HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 144-150. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁰¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2018, sp. zn. 8 Tdo 474/2018.

¹⁰² Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

3.4 Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby

- (2) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě,*
 - c) na dítěti mladším patnácti let,*
 - d) na úřední osobě při výkonu, nebo pro výkon její pravomoci,*
 - e) na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,*
 - f) na zdravotnickém pracovníku při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývajícího z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
 - g) na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,*
 - h) opětovně,*
 - i) zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo*
 - j) v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.*

V návaznosti na kvalifikovanou skutkovou podstatu premeditativní vraždy dále trestní zákoník odstavci 3 stanoví okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby. Dle tohoto ustanovení platí, že pachatel skutku naplňujícího kromě znaků jedné z výše uvedených skutkových podstat (tedy vraždy prosté podle odst. 1 či vraždy s rozmyslem nebo po předchozím uvážení podle odst. 2) také některý z taxativně vyjmenovaných znaků, bude potrestán odnětím svobody v délce trvání patnáct až dvacet let, eventuálně výjimečným trestem. O mimořádné závažnosti vraždy podle odstavce 3 tak svědčí nejen v porovnání s odstavci 1 a 2 zvýšená dolní i horní hranice trestní sazby (v případě odstavce 2 je zvýšena pouze hranice spodní, jelikož horní hranice už v odstavci 2 dosahuje maximální možné výše dvaceti let dle § 55 trestního zákoníku), ale především možnost uložit v těchto případech i výjimečný trest. Tím rozumíme trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, ale i trest odnětí svobody na doživotí.

Dle § 54 odst. 2 může soud uložit trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let pouze tehdy, jestliže je závažnost zvláště závažného zločinu velmi vysoká nebo je možnost nápravy pachatele obzvláště ztížena. Trest odnětí svobody na doživotí pak lze uložit pouze za trestné činy taxativně vyjmenované v § 54 trestního zákoníku, a to pouze za předpokladu, že při jejich spáchání pachatel úmyslně způsobil smrt jiného člověka (možnost uložit trest odnětí svobody na doživotí

za pokus vraždy je tak vyloučena¹⁰³). Vedle zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 3 se jedná např. o zvlášť závažné zločiny obecného ohrožení podle § 272 odst. 3, vlastizrady podle § 309, teroristického útoku podle § 311 odst. 2 atd. Zároveň musí být v konkrétním případě kumulativně splněno¹⁰⁴, že:

- a) takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku, a
- b) uložení trestu odnětí svobody na doživotí je nezbytné z důvodu ochrany společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.

K naplnění každé z výše uvedených podmínek postačí alternativní naplnění vždy alespoň jednoho z uvedených znaků. Při posouzení splnění těchto podmínek se pak přihlíží ke konkrétním okolnostem daného případu, ale také k osobnosti samotného pachatele a jeho kriminální minulosti.

Jednotlivé okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby vyjmenované v § 140 odst. 3 trestního zákoníku pak lze rozdělit do několika kategorií. Těmi jsou podle Jelínka těžší následek trestného činu, ochrana většího počtu ohrožených osob, závažný způsob spáchání trestného činu a zavrženíhodná pohnutka¹⁰⁵. K jednotlivým kategoriím a konkrétním okolnostem se podrobněji vyjadřují v následujících podkapitolách.

3.4.1 Těžší následek

V trestněprávní teorii se následkem trestného činu obecně rozumí porušení nebo ohrožení objektu trestného činu¹⁰⁶, a jako takový je obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu, konkrétně jeho objektivní stránky¹⁰⁷. Trestný čin vraždy je trestným činem poruchovým, následkem pachatelova skutku je tedy porušení objektu trestného činu – lidského života.

Těžším následkem je pak obecně takový následek trestného činu, který jednak ve srovnání s následkem předpokládaným základní skutkovou podstatou primární objekt trestného činu postihuje závažnějším způsobem, eventuálně vedle primárního objektu dochází také k ohrožení

¹⁰³ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 760. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁰⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 435-437. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹⁰⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 543-544. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 194. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁰⁷ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 124. ISBN 978-80-7478-790-4.

či poruše objektu sekundárního v případě, pokud je zákonem stanoveno, že se jedná o okolnost podmiňující užití vyšší trestní sazby. Dle § 17 odst. 1 trestního zákoníku platí, že v případě těžšího následku se k okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby přihlédne i tehdy, zavinil-li pachatel tento těžší následek, byť i jen z nedbalosti, s výjimkou případů, kdy zákon explicitně stanoví zavinění ve formě úmyslu.

a) vražda na dvou nebo více osobách

Dle ust. § 140 odst. 3 písm. a) trestního zákoníku je takovým těžším následkem vražda na dvou nebo více osobách. Toto ustanovení postihuje případy, kdy pachatel úmyslně usmrtí minimálně dvě osoby jediným skutkem. Jedním skutkem se rozumí všechny projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného z hlediska trestního práva, pokud jsou zahrnuty zaviněním¹⁰⁸ (k následku a zavinění srov. viz výše). Mezi tyto případy lze zařadit typicky případy vícenásobných vražd (pachatel úmyslně usmrtí více osob na společném setkání s cílem usmrtit všechny osoby).

Dalším případem vraždy na dvou nebo více osobách je pokračování v páchání trestného činu, které se z pohledu trestního práva hmotného posuzuje jako jeden skutek¹⁰⁹, a je tak rovněž postihováno podle ust. písm. a). Pokračování v trestném činu definuje § 116 jako takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují, byť i v souhrnu, skutkovou podstatu stejného trestného činu, jsou spojeny stejným nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a souvislostí v předmětném útoku. Do této budou typicky patřit případy tzv. sériových vražd.

K naplnění této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby musí zavinění pachatele dosahovat minimálně úrovně nepřímého úmyslu ve vztahu k oběma usmrceným osobám (případně alespoň dvěma v případě spáchání vraždy na více než dvou osobách).¹¹⁰ V opačném případě nemůžeme o spáchání vraždy na více osobách hovořit. Pokud tedy pachatel usmrtí jednu osobu úmyslně a druhou nedbalostně, je třeba takovýto čin kvalifikovat jako jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku (bez ohledu na to, zda podle odst. 1 či 2) a trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143 trestního zákoníku (úmyslné způsobení dopravní nehody

¹⁰⁸ Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. května. 1984, sp. zn. 3 Tz 6/84 (uveřejněné pod č. R 8/1985 Sb. rozh. tr.), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna. 2000, sp. zn. 3 Tz 73/2000 (uveřejněné pod č. R 10/2001 Sb. rozh. tr.).

¹⁰⁹ V trestním právu procesním je každý jednotlivý dílčí útok pokračujícího trestného činu posuzován jako samostatný skutek.

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1469-1470. ISBN 978-80-7400-428-5.

s cílem usmrtit osobu ve vozidle bez vědomí dalších pasažérů na palubě, nastražení výbušniny, otrávení pokrmu apod.).

V případě, že pachatel dokoná zamýšlený čin pouze částečně a podaří se mu usmrtit pouze jednu z více osob, které usmrtit zamýšlel, jedná se o trestný čin vraždy podle odst. 3 písm. a), ovšem ve stádiu pokusu.

Od vraždy spáchané na dvou nebo více osobách jedním skutkem je třeba důrazně rozlišovat vraždy spáchané více skutky, tyto jsou pak postihovány jako vraždy spáchané opětovně podle písm. h). Specifickým případem, který však dle ust. písm. a) rovněž kvalifikovat nelze, je usmrcení těhotné ženy a jejího nenarozeného plodu. K tomuto podrobněji viz následující podkapitola.

3.4.2 Ochrana více ohrožených osob

Další kategorií okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je ochrana více ohrožených osob. Těmi jsou těhotná žena, dítě mladší patnácti let, úřední osoba, svědek, znalec, tlumočník a zdravotnický pracovník (§ 140 odst. 3 písm. b) až f) trestního zákoníku). Kromě výše uvedené výčtu do této kategorie patří také jakákoliv osoba, k jejímuž usmrcení dojde pro její skutečnou či domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání (§ 140 odst. 3 písm. g) trestního zákoníku). Zákonodárce tak vymezil okruh osob, jejichž úmyslná usmrcení dosahují ještě vyšší společenské škodlivosti než v případě běžných vražd.

b) vražda na těhotné ženě

Prvním případem je vražda na těhotné ženě podle § 140 odst. 3 písm. b). Za předpokladu normálního fyziologického vývoje (těhotenství může skončit i potratem) za těhotnou ženu považujeme ženu od okamžiku nidace (zanoření oplodněného vajíčka v děložní sliznici¹¹¹, 4. až 5. gestační týden¹¹²) do počátku porodu (srov. výše)¹¹³.

Jak již bylo popsáno výše, lidský život je chráněn od počátku porodu. Vraždu těhotné ženy včetně usmrcení plodu tak nelze kvalifikovat jako vraždu spáchanou na více osobách podle písm. a). Jak vyplývá z judikatury, lidskému plodu není poskytována ochrana prostřednictvím ustanovení o trestném činu vraždy, ale je poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností právě podle ust. § 140 odst. 3 písm. b) trestního zákoníku.

¹¹¹ ČECH, Evžen, HÁJEK, Zdeněk, MARŠÁL, Karel, SRP, Bedřich. *Porodnictví*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 38. ISBN 978-80-247-1303-8.

¹¹² ZWINGER, Antonín. *Porodnictví*. Praha: Galén, c2004. s. 225. ISBN 80-7262-257-9.

¹¹³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1470. ISBN 978-80-7400-428-5.

c) vražda na dítěti mladším patnácti let

Druhou kategorií osob, jejichž usmrcení se zákonodárce rozhodl trestat přísnější sazbou, jsou děti. Definici pojmu dítě můžeme nalézt ve výkladových ustanoveních trestního zákoníku, konkrétně v § 126. Dle tohoto ustanovení se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. Právě v případě § 140 odst. 3 písm. c) trestní zákoník stanoví nižší hranici a to patnáct let. Ve smyslu § 139 je pak tato podmínka naplněna, pokud trestným činem dojde k usmrcení osoby nejpozději v den bezprostředně předcházející jejím narozeninám.¹¹⁴

Stanovením nižší hranice zákonodárce poskytl zvýšenou ochranu dětem do patnácti let věku, nicméně při vraždě dítěte staršího, které ale stále naplňuje zákonnou definici uvedenou v § 126, soud při ukládání trestu přihlédne k přitěžující okolnosti dle § 42 písm. h) trestního zákoníku.

d) vražda na úřední osobě

Třetí kategorií osob, s jejichž usmrcením trestní zákoník pojí použití vyšší trestní sazby jsou úřední osoby, a to při výkonu nebo pro výkon jejich pravomoci. Definici pojmu úřední osoba opět poskytuje trestní zákoník v rámci výkladových ustanovení, a sice ve formě výčtu uvedeného v § 127 odst. 1. Dle tohoto ustanovení se úřední osobou rozumí zejména soudci, státní zástupci, prezident, členové vlády, poslanci, senátoři, zastupitelé územních samosprávných celků, příslušníci ozbrojených sil, bezpečnostních sborů, notáři, exekutoři apod., a to za předpokladu, že plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.

Přestože se výčet uvedený v odst. 1 na první pohled jeví jako taxativní, je třeba přihlédnout k tomu, že pod písm. c) trestní zákoník jmenuje jiné osoby zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci, obdobně pod písm. d) odpovědný úředník jiného orgánu veřejné moci¹¹⁵. Tento výčet navíc dále rozšiřuje ust. odst. 3, dle kterého je úřední osobou i úřední osoba cizího státu nebo mezinárodní organizace, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva nebo pokud se souhlasem orgánů České republiky působí na jejím území, a dále úředních osob mezinárodních trestních tribunálů, u kterých se souhlas státních orgánů nevyžaduje¹¹⁶.

Úkoly osob uvedených v odst. 1 jsou zpravidla upraveny v Ústavě či jednotlivých zákonech (např. zákon o soudech a soudcích, zákon o státním zastupitelství, zákon o notářích apod.) Jedná se o úkoly s širokým celospolečenským významem (i když v konkrétním případě se

¹¹⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 800. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹¹⁵ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 801-802. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹¹⁶ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1183. ISBN 978-80-7400-807-8.

zpravidla týkají jednotlivce), spočívající zejména v oprávnění autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech třetích osob¹¹⁷, ale také v dalších činnostech bezprostředně s rozhodovací činností souvisejících¹¹⁸.

K naplnění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby podle ust. § 140 odst. 3 písm. d) tak dojde, pokud usmrcená osoba kumulativně splňuje všechny výše uvedené podmínky a pokud byla usmrcena při výkonu nebo pro výkon její pravomoci.

Při výkonu pravomoci úřední osoby se pachatel trestného činu dopustí, pokud je jeho skutek spáchán v okamžiku, kdy poškozená úřední osoba svou pravomoc fakticky vykonává, a naplňuje tak svou zákonem stanovenou roli. V tomto ohledu nezáleží, zda úmyslem pachatele bylo usmrtit poškozeného z důvodu výkonu jeho pravomoci, či nikoliv. Podle tohoto ustanovení tak budou kvalifikovány i skutky, kdy dojde k usmrcení úřední osoby při výkonu její pravomoci, přestože motiv pachatele s touto pravomocí nikterak nesouvisel (např. žárlivost, msta, závist apod.)¹¹⁹.

Naproti tomu pro výkon úřední pravomoci je úřední osoba zavražděna v případě, že k jejímu usmrcení dojde v bezprostřední souvislosti se způsobem, jakým tato osoba svou pravomoc vykonává, eventuálně že tuto pravomoc vykonávat může, a to bez ohledu, jestli k výkonu její pravomoci dochází právě i v okamžiku útoku. Předpokládá se tedy, že pachatel jedná s vědomím, že poškozený je úřední osobou, a právě pro její postavení svůj útok vede. Vyžaduje se tedy zavinění alespoň v rovině nepřímého úmyslu (pachatel chce vést útok proti poškozenému jako úřední osobě a pro případ, že daná úřední osoba zemře, je s tím srozuměn).¹²⁰

e) vražda na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi

Čtvrtou kategorií osob, s jejichž usmrcením trestní zákoník pojí použití vyšší trestní sazby jsou svědci, znalci a tlumočníci. Vraždu ve smyslu ust. písm. e) spáchá pachatel, pokud svědka, znalce nebo tlumočnicka usmrtí v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Z jazykového výkladu spojení *v souvislosti s výkonem jejich pravomoci* je zřejmé, že se jedná o širší vztah než v případě výše uvedeného *pro výkon její pravomoci*, jako tomu je v případě ust. písm. d).

Na rozdíl od výše uvedených pojmů definici svědka v trestním zákoníku ani trestním řádu nenalezneme. Z ust. § 97 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění

¹¹⁷ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 802. ISBN 978-80-7478-790-4.

¹¹⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 1175. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹¹⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 1241. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹²⁰ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony, s. 1241. ISBN 978-80-7400-807-8.

pozdějších předpisů (dále jen „**trestní řád**“), lze odvodit, že svědkem je každá osoba, která je povinna se na předvolání dostavit a vypovědět o tom, co je jí známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení. Trestní zákoník však nestanoví, že se musí jednat pouze o svědka v rovině trestněprávní, lze tak vycházet například i z úpravy civilní obsažené v občanském soudním řádu¹²¹. Z ust. § 126 vyplývá, že svědek může být každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení. Lze tak shrnout, že svědek je fyzickou osobou (právnícká osoba ze své povahy svědkem být nemůže), odlišnou od účastníků řízení (v trestním řízení od obviněného, případně od obžalovaného), která má na základě předvolání podat výpověď o skutečnostech, které sama bezprostředně vnímala (např. viděla pachatele, slyšela výstřel apod.)¹²². Toto hledisko je materiální a nevyžaduje žádný formalizovaný proces ve formě ustanovení svědka. Postačí, že osoba vnímala skutečnosti, které mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení¹²³. K vraždě svědka podle ust. § 140 odst. 3 písm. e) tak může dojít i bezprostředně po skutečnosti, kterou svědek svými smysly vnímal (a tedy bez ohledu na zahájení a průběh trestního řízení).¹²⁴

Znalec je naproti tomu osoba určená až v průběhu řízení. Z ust. § 105 trestního řádu vyplývá, že v případě, kdy je k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, a pro složitost posuzované otázky není postačující odborné vyjádření, přibere orgán činný v trestním řízení znalce (odborně např. v ust. § 127 občanského soudního řádu). Znalcem je tedy osoba, která je odborně způsobilá (předpoklady odborné způsobilosti viz ust. § 8 zákona o znalcích¹²⁵) a jejíž znalosti mají přispět k objasnění trestně relevantních skutečností.

V případě tlumočnicků můžeme vycházet z ust. § 28 trestního řádu, dle kterého se přibere tlumočnick v případě, kdy je třeba přetlumočit obsah písemnosti, výpovědi nebo jiného procesního úkonu, eventuálně v případě, pokud obviněný prohlásí, že neovládá český jazyk. Z věty druhé pak vyplývá, že tlumočnickem není pouze osoba překládající z cizího jazyka, ale také osoba umožňující komunikaci s osobami neslyšícími prostřednictvím komunikačních systémů neslyšících

¹²¹ Zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. s. 1434. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²³ srov. např. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 (uveřejněné pod č. R 15/2002 Sb. rozh. tr.) nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. září 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012 (uveřejněné pod č. R 28/2013 Sb. rozh. tr.).

¹²⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1242. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹²⁵ Zákon č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. In: *Sbírka zákonů*. 2019, částka 110, s. 2458-2477. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=38715>.

a hluchoslepých osob (český znakový jazyk a komunikační systémy vycházející z českého jazyka)¹²⁶

Jak v případě znalce, tak v případě tlumočnicka půjde zpravidla o osoby vedené v evidenci soudních znalců¹²⁷, respektive tlumočnicků¹²⁸, ačkoli tato skutečnost není podmínkou pro naplnění znaků uvedených v ust. písm. e).

Za splnění podmínky souvislosti s výkonem jejich povinnosti pak je možné považovat široké spektrum okolností vykazujících určitý vztah k výkonu povinnosti svědka, znalce, či tlumočnicka. Může se jednat o činy směřující k zabránění poškozenému ve výkonu jeho povinnosti (usmrcení svědka s cílem zabránit mu ve výpovědi) i činy spáchané následně ve formě odplaty za způsob, jakým poškozený svou funkci vykonal (vražda znalce pro závěry jím předloženého znaleckého posudku)¹²⁹.

f) vražda na zdravotnickém pracovníkovi

Pátou kategorií osob, které trestní zákoník v ust. § 140 odst. 3 písm. f) poskytuje zvýšenou úroveň ochrany přísnějším trestáním vražd na těchto osobách spáchaných, jsou zdravotničtí pracovníci při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, a dále další osoby, které v době spáchání plnily svou obdobnou povinnost při ochraně života nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou jim podle zákona.

Pojem zdravotnický pracovník lze rozdělit na dvě skupiny a sice na zdravotnické pracovníky lékařské a nelékařské, jejichž definice lze nalézt ve dvou samostatných zákonech. Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, ve znění pozdějších předpisů, v ust. § 2 písm. b) stanoví, že zdravotnickým pracovníkem se rozumí, jak už název tohoto zákona napovídá, fyzická osoba, která vykonává zdravotnické povolání lékaře, zubního lékaře nebo farmaceuta (lékařský zdravotnický pracovník). Zákon pak obsahuje i jednotlivé dílčí definice pojmů lékař, zubní lékař a farmaceut, které se odvíjí od povahy jejich činnosti, včetně podmínek získání odborné způsobilosti k jejímu výkonu (vzdělání, specializovaná způsobilost apod.).

¹²⁶ Ve smyslu zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁷ Ve smyslu zákona č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech.

¹²⁸ Ve smyslu zákona č. 354/2019 Sb., o soudních tlumočnících a soudních překladatelích, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1243. ISBN 978-80-7400-807-8.

Dle zákona o nelékařských zdravotních povoláních¹³⁰ se pak zdravotnickým pracovníkem rozumí také fyzická osoba poskytující ošetrovatelskou péči, péči v porodní asistenci, preventivní péči, diagnostickou péči atd. (nelékařský zdravotní pracovník). Typickým příkladem nelékařského zdravotnického pracovníka je všeobecná sestra, dětská sestra, porodní asistentka, zdravotnický záchranář apod.

Trestní zákoník zdravotnickým pracovníkům (a to lékařským i nelékařským) poskytuje zvýšenou ochranu toliko v situacích, kdy vykonávají své zdravotnické zaměstnání nebo povolání, které směřuje k záchraně života nebo ochraně zdraví (okolností, na základě které jim trestní zákoník poskytuje zvýšenou ochranu, je obdobně jako u úředních osob, svědků, znalců a tlumočnicků charakter jejich činnosti).

Účelem tohoto ustanovení je ovšem ochrana i dalších osob, jejichž povolání je celospolečensky natolik prospěšné, že vyžaduje zvláštní úroveň poskytované ochrany (nevztahuje se tak např. na usmrcení hlídače střežícího soukromý pozemek)¹³¹. Trestní zákoník se proto neomezuje pouze na zdravotnické pracovníky, ale v ust. písm. f) demonstrativním výčtem vyjmenovává také celou řadu dalších osob, které v době spáchání trestného činu plnily svou obdobnou povinnost při ochraně života a zdraví, a kterým tak tato ochrana náleží.

Příkladem těchto osob budou zejména pracovníci zbývajících složek integrovaného záchranného sboru, tedy policistům, strážníkům obecní policie, příslušníkům hasičského sboru (bez ohledu na to, zda se jedná o hasiče z povolání či tzv. dobrovolné hasiče), ale také například příslušníci horské služby, plavčíci, hlídači, vrátní atd.¹³²

V případě této zbytkové kategorie však trestní zákoník pamatuje nejen na výkon povolání směřující k ochraně života a zdraví, jako je tomu v případě zdravotnických pracovníků, ale také majetku. Podmínku vyšší trestnosti uvedenou pod písm. f) tak naplní například i pachatel, který usmrtí hasiče bojujícího s požárem, přestože v dané situaci není ohrožen život ani zdraví třetích osob.

Pro úplnost je třeba dodat, že některým z těch těchto osob, zejména policistům, strážníkům, nebo hasičům poskytuje trestní zákoník ochranu i jako úředním osobám ve smyslu ust. § 140 odst. 3 písm. d) (srov. výše). V případě posuzování odpovědnosti pachatele tak bude nutné

¹³⁰ Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských pracovnících), ve znění pozdějších předpisů.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 631/2019-I (uveřejněné pod č. R 2/2020 Sb. rozh. tr.).

¹³² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1473-1474. ISBN 978-80-7400-428-5.

posuzovat u každého případu individuálně, zda ke spáchání činu došlo při výkonu nebo pro výkon pravomoci úřední osoby, či zda k němu došlo při ochraně života, zdraví, nebo majetku¹³³.

g) vražda na jiném pro jeho skutečnou či domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně či domněle bez vyznání

Šestou a zároveň poslední kategorií osob, jejíž vraždu trestní zákoník spojuje s vyšší trestní sazbou, jsou osoby, k jejichž usmrcení došlo pro jejich rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení či pro jejich vyznání. Toto ustanovení je projevem zákazu diskriminace zakotveného v čl. 1 a 3 LZPS (srov. výše).

Přestože tradiční pojetí pojmu rasa je v dnešní antropologii už nejspíš překonáno¹³⁴, lze pro účely trestněprávní kvalifikace chápat termín rasa jako soubor určitých fenotypových znaků sloužících ke kategorizaci velkých skupin lidí. Těmito znaky jsou zejména barva kůže, vlasů, obličejové rysy či stavba těla¹³⁵.

Etnická skupina a národ jsou příbuzné pojmy, kterými rozumíme relativně stabilní seskupení lidí, založené zejména na sebeuvědomění a příslušnosti z hlediska historického a kulturního vývoje. Typickými společnými znaky jsou území, jazyk, kultura, tradice a náboženství.

Politickým přesvědčením je forma identifikace poškozeného s politicky obdobně smýšlejícími osobami, hnutím či stranou, ať už ve formě aktivní (projev zaručeného práva sdružovat se v rámci politický stran) či pasivní v podobě vyjádření podpory.

Vyznáním pak rozumíme příslušnost poškozeného k náboženství (bez ohledu na případné formální členství v církvi). Trestní zákoník přitom pamatuje i na úmyslná usmrcení z důvodu absence vyznání.

Volbou formulace „*skutečnou či domnělou*“ pak zákonodárce dává zvláštní důraz na skutečnost, že za dokonáný trestný čin podle ust. § 140 odst. 3 písm. g) trestního zákoníku bude přísněji trestán rovněž pachatel jednajícím ve skutkovém omylu spočívajícím v příslušnosti poškozeného k některé z uvedených skupin.¹³⁶

¹³³ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1244. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹³⁴ BILLINGER, Michael. *Sociální studia*. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 4/2007. s. 23–51. ISSN 1214-813X.

¹³⁵ MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. ISBN 978-80-7204-560-0. (Dostupné rovněž z: <https://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>).

¹³⁶ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 854. ISBN 978-80-7478-790-4.

3.4.3 Závažný způsob spáchání činu

Třetí kategorií okolností, které z pohledu trestního zákoníku zvyšují společenskou škodlivost spáchaného trestného činu a se kterými proto trestní zákoník spojuje použití vyšší trestní sazby, jsou trestné činy spáchané závažným způsobem. V případě trestného činu vraždy je třeba závažným způsobem spáchání rozumět způsob zvlášť závažný, určitým způsobem výjimečný v porovnání se způsobem spáchání vražd kvalifikovaných podle odst. 1 nebo 2. Mezi tyto okolnosti řadíme vraždu spáchanou pachatelem opětovně a vraždu spáchanou zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem.

h) vražda spáchaná opětovně

Vražda spáchaná opětovně podle § 140 odst 3 písm. h) trestního zákoníku je zvláštní formou mnohosti trestného činu vraždy. K naplnění tohoto znaku dochází, pokud pachatel spáchá dvěma nebo více samostatnými skutky trestný čin vraždy. Tím se liší od vraždy spáchané na dvou nebo více osobách podle písm. a) ke které dochází jediným skutkem (srov. viz výše).

V praxi se jedná jednak o vícečinný souběh trestného činu vraždy, kdy se pachatel dopustí další vraždy ještě před vynesením odsuzujícího rozsudku za vraždu první, ale také v případě, že tento rozsudek již vyhlášen byl, tedy v případě recidivy (a to tzv. recidivy pravé i nepravé)¹³⁷.

Jedná se přitom o hledisko faktické, nikoli formální¹³⁸. Nezáleží tak na tom, zda byl pachatel již pro svůj první čin odsouzen, či nikoliv, ani na tom, zda některý z činů dosáhl pouze stádia přípravy či pokusu. Stejně tak není podstatné, zda jednotlivá úmyslná usmrcení naplní znaky skutkové podstaty vraždy podle stejného odstavce, či například k jednomu usmrcení dojde v afektu podle odst. 1 a k druhému s rozmyslem nebo po předchozím uvážení podle odst. 2. Všechny tyto případy tak lze pod ustanovení upravující vraždy spáchané opětovně podřadit¹³⁹.

Specifickou je pak odpověď na otázku, na jejímž řešení nepanuje v odborných kruzích stoprocentní shoda, a sice zda byla vražda spáchaná opětovně za situace, kdy došlo k zahlazení odsouzení podle § 105 a násl. trestního zákoníku. Převažuje ovšem názor, že vzhledem k faktické povaze ustanovení § 140 odst. 3 písm. h) nemá ani tato skutečnost vliv¹⁴⁰.

¹³⁷ O nepravé recidivě hovoříme za předpokladu, že se pachatel dopustil druhého trestného činu v mezidobě mezi vyhlášením odsuzujícího rozsudku za trestný čin první, tento však dosud nenabyl právní moci.

¹³⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1246. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹³⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1246. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁴⁰ Např. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1476. ISBN 978-80-7400-428-5., nebo ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1246. ISBN 978-80-7400-807-8.

i) vražda spáchaná zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Podle § 140 odst. 3 písm. i) trestního zákoníku kvalifikujeme trestné činy vraždy spáchané zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, přičemž postačí naplnění alespoň jednoho z těchto dvou znaků, nezřídka však dochází k naplnění obou.

Dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu se spácháním trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem rozumí: „*vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však nezbytné, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného. Pachatel při něm zpravidla užije větší počet nástrojů či mechanismů (např. opakované údery kladivem do hlavy, velké množství bodných ran a škracení, užití sekery, při kterém byla téměř oddělena hlava oběti do těla, přičemž oběti byly zasazovány i další rány do různých částí těla, apod.), popřípadě svou oběť ubijí či nápadně devastuje její tělo (ukopání, rozdupání hlavy apod.)*“¹⁴¹ Lze tak shrnout, že zvlášť surový způsob spáchání trestného činu vraždy je znak ovlivňující samotný způsob konání pachatele, bez ohledu na subjektivní vnímání poškozeného – k naplnění tohoto znaku může nezřídka dojít v okamžiku, kdy je poškozený v bezvědomí, nebo již dokonce po smrti (srov. viz výše).

Naproti tomu zvlášť trýznivým způsobem spáchání vraždy se přímo odvíjí od subjektivního vnímání poškozeného v době páchaní skutku, tedy jak útok pachatele poškozený prožíval. Konkrétně se jedná o případy, kdy je poškozený „*vystaven bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato déle trvajícím, které velmi citelně zasahují celou osobnost poškozeného*“¹⁴² Pro dokazování naplnění znaku zvlášť trýznivého způsobu spáchání trestného činu vraždy se z důvodu objektivní nemožnosti výpovědi poškozeného zpravidla vychází ze znaleckých posudků po ohledání těla soudním lékařem. Známý jsou však i případy, kdy došlo k usvědčení pachatele na základě telefonického hovoru poškozeného, ze kterém bylo zřejmé, že poškozený opakovaně ve strachu o svůj život žádá o pomoc.¹⁴³

3.4.4 Zavrženíhodná pohnutka

Poslední kategorií a zároveň okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je pohnutka, se kterou pachatel trestný čin vraždy spáchal. Pohnutkou, nebo také motivem, je vnitřní psychický

¹⁴¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 1992, sp. zn. 7 To 63/91 (uveřejněné pod č. R 1/1993 Sb. rozh. tr.), z recentní judikatury např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2019, sp. zn. 7 Tdo 8/2019.

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2010, sp. zn. 11 Tdo 1374/2009.

¹⁴³ Usnesení Ústavního soudu ze 8. října 2020, sp. zn. I. ÚS 2012/20.

podnět, na základě kterého se pachatel rozhodl pro spáchání trestného činu.¹⁴⁴ V případě § 140 odst. 3 písm. j) trestního zákoníku se jedná o takovou pohnutku, která z povahy trestného činu svědčí o pohrdání pachatele životem poškozeného, jakožto nejdůležitější hodnotou chráněnou trestním právem.

j) vražda spáchaná v úmyslu získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky

Mezi tzv. majetkové vraždy, tedy vraždy spáchané s cílem získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch, lze zařadit všechny vraždy, jejichž motivem byl úmysl pachatele získat pro sebe nebo jiného prospěch ve formě zvýšení jeho majetku. Typickým příkladem mohou být vraždy loupežné, kdy dochází k usmrcení poškozeného s cílem zmocnit se věci náležející poškozenému, ale také vraždy nájemné, kdy pachatel usmrtí poškozeného za sjednanou odměnu¹⁴⁵ – v takovém případě bude trestně odpovědný jak samotný pachatel, tak i objednatel.

Nezáleží přitom na výši případného majetkového prospěchu (zpravidla bývá u kvalifikovaných skutkových podstat stanovená minimální výše prospěchu podle § 138 trestního zákoníku, srov. např. trestný čin braní rukojmí podle § 174), ani na tom, zda pachatel tento majetkový prospěch skutečně získá. Rozhodující je úmysl pachatele obohatit se tím, že poškozeného usmrtí. Postačí však i vědomí, že se pachatel účastní trestného činu vraždy, jejímž motivem je získání majetkového prospěchu – např. pomoc pachatelům s vědomím, že jim byla za spáchání vraždy přislíbena odměna¹⁴⁶.

Za zmínku stojí, že v případech majetkových vražd je soud povinen, umožňují-li to poměry pachatele, uložit vedle trestu odnětí svobody také některý z majetkových trestů (resp. peněžitých opatření v případě spáchání mladistvým)¹⁴⁷.

Další zvlášť zavrženíhodnou pohnutkou je vedle majetkového prospěchu také snaha pachatele zakrýt nebo usnadnit spáchání jiného trestného činu. Snahou usnadnit jiný trestný čin rozumíme činnost pachatele předcházející spáchání sekundárního trestného činu (eventuálně probíhající souběžně s ním), jejímž smyslem může být opatření prostředků k jeho uskutečnění (např. opatření číselné kombinace k otevření trezoru) nebo odstranění překážky znesnadňující jeho

¹⁴⁴ HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. s. 449. ISBN 978-80-7400-059-1.

¹⁴⁵ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony., s. 1248-1249. ISBN 978-80-7400-807-8

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009 (uveřejněné pod č. R 8/2011 Sb. rozh. tr.).

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1468. ISBN 978-80-7400-428-5.

spáchání (např. usmrcení strážného). Nezáleží přitom, zda pachatel poškozeného usmrtí s cílem usnadnit spáchání trestného činu sobě, či třetí osobě.

Snahou zakrýt jiný trestný čin pak rozumíme jednání pachatele ve snaze zabránit možnosti jeho odhalení. Zpravidla se tak jedná o situace, kdy pachatel s cílem znemožnit identifikaci své osoby usmrtí poškozeného jiného trestného činu (pachatel znásilnění usmrtí poškozenou), náhodného svědka nebo i příslušníka orgánů činných v trestním řízení (tyto skutky je pak možno kvalifikovat i podle písm. e), resp. d) srov. výše)¹⁴⁸.

Kromě dvou výše uvedených pohnutek trestní zákoník stanoví vyšší trestní sazbu také pro trestné činy spáchané i z jiné zavrženíhodné pohnutky. Tou může být například snaha pachatele zabránit svědku určitého jednání, které ovšem nenaplnuje znaky trestného činu (nebo to alespoň není objektivně možné prokázat), aby tuto skutečnost vyzradil (např. vražda svědka, který pachatele přistihl při nevěře).

Od zavrženíhodných pohnutek vyjmenovaných v ust. § 140 odst. 3 písm. j) trestního zákoníku je třeba odlišit trestné činy spáchané ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky. Jak totiž vyplývá se samotného znění, ta dosahuje ještě vyšší společenské škodlivosti a jako taková je podle § 54 odst. 4 písm. a) jedním ze znaků trestných činů nezbytných pro možnost uložení výjimečného trestu.¹⁴⁹

3.5 Příprava

V odst. 4 trestní zákoník stanoví, že příprava trestného činu vraždy podle odst. 1 či 2 je trestná. Přípravou obecně rozumíme úmyslné jednání pachatele spočívající ve vytváření podmínek pro spáchání individuálně určeného trestného činu (k usmrcení konkrétní osoby)¹⁵⁰. Dle § 20 trestního zákoníku se jedná zejména o organizování trestného činu, opatřování si nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů, ale také například spolčení (dohoda alespoň dvou osob o spáchání budoucího konkrétního trestného činu¹⁵¹), srocení (shluk minimálně tří osob za účel bezprostředního spáchání trestného činu, a to i bez předchozí domluvy¹⁵²), návod, či pomoc.

¹⁴⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1249. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁴⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 757-758. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 293. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 241. ISBN 978-80-7552-358-7.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 294. ISBN 978-80-7502-380-3.

Jednání pachatele představující přípravu přímo nesměřuje k naplnění znaků skutkové podstaty a dokonání trestného činu (takové jednání by již bylo kvalifikováno jako pokus, eventuálně jako dokonáný trestný čin), přesto je podle § 20 odst. 2 trestního zákoníku trestné podle stejné sazby jako pokus nebo dokonáný trestný čin. Ve zcela ojedinělých případech může být přípravu představovat již verbální projev úmyslu spáchat trestný čin¹⁵³ za předpokladu, že pachatel podnikne další kroky, z nichž by bylo patrné, že poškozeného skutečně zamýšlí usmrtit¹⁵⁴.

Příprava, na rozdíl od pokusu, je trestná pouze u zvlášť závažných zločinů, u kterých to navíc trestní zákoník explicitně stanoví. Zvlášť závažnými zločiny jsou podle § 14 odst. 3 trestního zákoníku ty úmyslné trestné činy, za které lze uložit trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let. I z této skutečnosti je tak zřejmá mimořádná závažnost a společenská škodlivost trestného činu vraždy.

3.5.1 Zánik trestnosti přípravy

Trestní zákoník v § 20 odst. 3 upravuje také okolnosti, za kterých, přestože pachatel naplnil všechny znaky přípravy trestného činu, dochází k zániku její trestnosti. Základním předpokladem je dobrovolné upuštění od dalšího jednání směřujícího k dokonání trestného činu. Druhou podmínkou je pak alternativně:

- a) odstranění nebezpečí, které přípravou vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem (objektu trestného činu); a
- b) učinění oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v okamžiku, kdy vzniklé nebezpečí mohlo být ještě odstraněno.

K zániku trestnosti může zároveň dojít pouze v případě, že samotnou přípravou k trestnému činu již nedošlo k naplnění skutkové podstaty jiného trestného činu (§ 20 odst. 5 trestního zákoníku). V takovém případě hovoříme o tzv. kvalifikované přípravě¹⁵⁵. Příkladem může být situace pachatele, který si v úmyslu usmrtit poškozeného opatřil střelnou zbraň. Svůj čin si však následně rozmyslel a od spáchání vraždy upustil. Trestnost za přípravu vraždy sice zaniká, svým jednáním však pachatel naplnil znaky trestného činu nedovoleného ozbrojování podle § 279 trestního zákoníku, za který tak bude trestně odpovědný.

¹⁵³ Dle zásady *cogitationis poenam nemo patitur* není samotný verbální projev úmyslu trestný čin spáchat čin trestný, pokud nenaplní znaky jiného trestného činu, např. nebezpečného vyhrožování podle § 353 trestního zákoníku.

¹⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 514/2017 (uveřejněné pod č. R 35/2018 Sb. rozh. tr.).

¹⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 301. ISBN 978-80-7502-380-3.

4 Trestný čin zabití v trestním zákoníku

§ 141 Zabití:

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let.*
- (2) *Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě, nebo*
 - c) na dítěti mladším patnácti let,*

Trestní zákoník oproti předchozí úpravě zavedl nejen kvalifikovanou skutkovou podstatu vraždy spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, ale zejména novou privilegovanou skutkovou podstatu zabití podle § 141. Cílem uvedení této skutkové podstaty do právního řádu byla skutečnost, že dosavadní úprava nedostatečně zohledňovala různorodé situace, během kterých k úmyslnému usmrcení jiné osoby může dojít. Často tak v praxi mohlo docházet k přísnějšímu trestání úmyslných usmrcení, která ovšem ze své povahy nedosahovala společenské škodlivosti trestných činů podle předchozí právní úpravy mírněji sankcionovaných (např. vydírání, kuplířství, obchodování s lidmi apod.).¹⁵⁶

Jelikož se výše uvedený výklad k obligatorním znakům skutkové podstaty trestného činu vraždy uplatní i pro trestný čin zabití, shrnu pouze v krátkosti, že objektem trestného činu zabití, tedy právem chráněným zájmem je, stejně jako v případě vraždy, lidský život. Tomu trestní právo poskytuje ochranu od počátku porodu do okamžiku smrti mozku a nevratné ztráty životních funkcí. Subjektem trestného činu může být každá fyzická osoba, která v okamžiku zabití jiné osoby dovršila patnáctý rok svého života a která byla schopna rozeznat protiprávnost svého jednání a ovládat ho (tj. byla příčetná). Na rozdíl od trestného činu vraždy nemůže být pachatelem zabití právnická osoba. Jednak to neumožňuje současné znění § 7 ZTOPO, jednak není vzhledem k povaze právnických osob jako fiktivních subjektů objektivně možné, aby jednaly v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, ani v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Nelze tak ani očekávat, že by se právní úprava v tomto směru v budoucnu změnila. Subjektivní stránku zabití představuje zavinění ve formě přímého nebo nepřímého úmyslu, kdy pachatel si je vědom, že může svým činem způsobit

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník.

smrt jiné osoby a chce tak učinit, eventuálně je s následkem ve formě smrti poškozeného alespoň srozuměn¹⁵⁷. Oproti trestnému činu vraždy pak subjektivní stránka trestného činu zabití zahrnuje také jednu z níže uvedených privilegujících okolností¹⁵⁸. Objektivní stránkou zabití je pak stejně jako v případě vraždy jednání pachatele, jehož následkem došlo ke smrti jiného člověka.

Skutková podstata trestného činu zabití obsahuje dvě samostatné okolnosti podmiňující její užití a sice jednání v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli (tzv. afektdelikt) a jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace). Dle Hořáka lze zabití v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli připodobnit k problematice snížené přičetnosti pachatele (tyto dvě skutečnosti by však neměly být v zaměňovány¹⁵⁹), zatímco zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného se svou povahou blíží spíše problematice překročení mezi nutné obrany dle § 29 trestního zákoníku¹⁶⁰. K naplnění znaku privilegované skutkové podstaty přitom postačí přítomnost alespoň jedné z těchto okolností.

4.1 Usmrcení v silném rozrušení

První kategorií okolností podmiňující podřazení úmyslného usmrcení pod privilegovanou skutkovou podstatu zabití, je silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku, nebo jiného omluvitelného hnutí mysli (tzv. afektdelikt).

Silným rozrušením je *„duševní stav při němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid ovlivňující jeho další jednání a projevující se v průběhu činu, a to bez ohledu na to, zda se na takovém rozrušení podílí nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychické predispozice), anebo je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli. (...) Nejedná se o pouhé silnější emoce, ale o emotivní prožitky vystupňované, které sice nutně neovlivňují přičetnost, vedou však ke značnému zúžení vědomí pachatele a k oslabení jeho zábran.“*¹⁶¹

¹⁵⁷ V tomto ohledu se tak zabití podle § 141 trestního zákoníku liší od pojetí zabití v rakouské úpravě (§ 140 ZPP), jehož pachatel nejednal v úmyslu poškozeného usmrtit, nýbrž v „jiném obmyslu nepřátelském“ (srov. kapitola 1 výše).

¹⁵⁸ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1253. ISBN 978-80-7400-807-8

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 538. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁶⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 213. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. R 14/2011 Sb. rozh. tr.).

Na základě výše uvedeného termínem silné rozrušení rozumíme silnou afektivní reakci na vnější podněty mimořádné intenzity zpravidla doprovázenou vnějšími projevy somatickými (změny ve výrazu obličeje, hlasovém projevu) či neurovegetativními (pocení, zvýšení tepové a dechové frekvence)¹⁶². Tato reakce může vzniknout v důsledku dlouhotrvajícího stresové situace (např. stupňující se strach o život) či náhlého a nečekaného podnětu (silné rozrušení z úleku či překvapení), musí však být do určité míry pochopitelná a omluvitelná (ačkoli čin samotný zůstává odsouzeníhodným)¹⁶³. Mimořádně intenzivním podnětem způsobilým vyvolat u pachatele silné rozrušení ve smyslu § 141 trestního zákoníku tak nemůže představovat například pouhá krádež jeho majetku nebo podvod ze strany poškozeného¹⁶⁴.

Trestní zákoník jako příčiny onoho mimořádného rozrušení demonstrativně jmenuje strach, úlek a zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli. Strach lze definovat jako vrozenou reakci na bezprostředně hrozící nebezpečí bolesti či ztráty života. Je doprovázen různými, často protikladnými fyziologickými procesy (mobilizace síly k obraně či úniku, nebo naopak strnulost a neschopnost reakce)¹⁶⁵. Vzhledem k tomu, že je kvalifikace trestného činu jako zabití podmíněna rozrušením mimořádné intenzity, nestačí pouhá obava, ale musí se jednat velmi silnou formu strachu označovanou též hrůza nebo zděšení¹⁶⁶, případně strach dlouhotrvající a vystupňovaný¹⁶⁷.

Úlek, nebo také tzv. úleková reakce je reflexivní reakce na neočekávaný intenzivní podnět, často doprovázená typickým úhybným manévrem ve formě příkrčení se (v krajních případech až zalehnutím)¹⁶⁸. Zmatek je stav mysli pachatele, způsobený „*nepřehlednou situací, v níž se pachatel ocitl a která mu znemožňuje či znesnadňuje orientaci a správný úsudek.*“¹⁶⁹ Dle Hořáka se v případě usmrcení v úleku či zmatku jedná o zkratkové jednání pachatele s cílem odstranit nebezpečí¹⁷⁰. Hartl takové jednání definuje jako jednání „*ukvapené, zbrklé, s jasným cílem a účelem, bez ohledu na prostředky a následky, zpravidla jako únik z nesnesitelné situace (...)*“¹⁷¹.

¹⁶² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 17-18. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁶³ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁶⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. R 14/2011 Sb. rozh. tr.).

¹⁶⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. s. 334-335. ISBN 978-80-7387-614-2.

¹⁶⁶ NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. s. 334. ISBN 978-80-7387-614-2.

¹⁶⁷ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁶⁸ NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. s. 336. ISBN 978-80-7387-614-2.

¹⁶⁹ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1255. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁷⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 207. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁷¹ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. s. 245-246. ISBN 978-80-262-0873-0.

Kromě silného rozrušení vyvolaného strachem, úlekem i zmatkem hovoří ust. 141 i o silném rozrušení v důsledku jiného omluvitelného hnutí mysli. Tím může být například akutní reakce na stres¹⁷², žal či hněv. V odborné literatuře se často hovoří také zabití ze soucitu¹⁷³, současná judikatura Nejvyššího soudu tomu však nenasvědčuje¹⁷⁴.

Jako zabití naopak nelze kvalifikovat úmyslná usmrcení v silném rozrušení vyvolaném nikoliv omluvitelným hnutím mysli, ale hněvem nebo vztekem (např. v důsledku nadměrného hluku oslavujících osob) ve spojení s vlivem alkoholických nápojů¹⁷⁵, či jen na základě předchozího vlastního jednání (reakce sexuálně deviantního pachatele, na vlastním přičiněním vyvolané pocity, které jsou mu nepříjemné¹⁷⁶). Stejně tak nelze pod skutkovou podstatu zabití podřadit úmyslná usmrcení v silném rozrušení způsobeném předchozím protiprávním (za omluvitelné hnutí mysli nelze považovat strach či úlek způsobený oprávněným zásahem policisty¹⁷⁷) či nemorálním jednáním pachatele (zmatek, který si pachatelka sama přivodila v úmyslu přerušit těhotenství v jeho pokročilém stadiu¹⁷⁸).

Charakteristickým pro trestný čin zabití je z pohledu pachatele „*zúžení vědomí a oslabení jeho zábran*“¹⁷⁹. Nabízí se tak srovnání se stavem zmenšené přičetnosti ve smyslu § 27, tedy stavu, ve kterém je schopnost pachatele rozpoznat protiprávnost svého činu či schopnost ovládnout své jednání podstatně snížena.

V případech tzv. patických afektů¹⁸⁰ může dojít až k nepřičetnosti pachatele. O té lze za určitých okolností hovořit také v případech silných afektů ve formě tzv. opojení krví. Tento stav vedoucí pachatele k nekontrolovanému pokračování v činu, se může dostavit v návaznosti na první útok, po kterém pachatel ztrácí schopnost své jednání ovládnout. Tato situace by však na trestní odpovědnost pachatele neměla vliv, jelikož rozhodující je přičetnost pachatele v okamžiku rozhodnutí čin spáchat¹⁸¹.

¹⁷² Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. srpna 2020, sp. zn. 7 Tdo 849/2020.

¹⁷³ Srov. např. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1255. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁷⁴ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2019, sp. zn. 3 Tdo 1138/2019.

¹⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010 (uveřejněné pod č. R 9/2012 Sb. rozh. tr.).

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012 (uveřejněné pod č. R 53/2014 Sb. rozh. tr.).

¹⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011.

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2017, sp. zn. 7 Tdo 769/2017.

¹⁷⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁸⁰ K patickému afektu viz kapitola 3.2.

¹⁸¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 38. ISBN 978-80-87146-48-4.

V souhrnu tak lze konstatovat, že dle zákonodárce zasluhují mírnější postih úmyslná usmrcení spáchaná v mimořádně silném rozrušení, které omezuje schopnost pachatele ovládnout své chování, a to zpravidla za situace, kterou lze pochopit a v omezené míře omluvit.

4.2 Usmrcení v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného

Druhou privilegovanou okolností, pro kterou může být úmyslné usmrcení kvalifikováno jako trestný čin zabití podle § 141 trestního zákoníku, je předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného neboli provokace. V odborné literatuře se ustálil názor¹⁸², že se jedná o samostatnou okolnost podmiňující kvalifikaci činu pachatele jako trestného činu zabití, o který se tak může jednat i v případě, kdy pachatel neusmrtil jiného v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, ale učinil tak právě jen v důsledku předchozí provokace ze strany poškozeného¹⁸³. Stejný závěr pak zastává i Nejvyšší soud¹⁸⁴. Trestní zákoník tímto způsobem privileguje dvě do určité míry nezávislé okolnosti usmrcení jiné osoby (kumulativní splnění obou podmínek není vyloučeno), a podřazuje je pod skutkovou podstatu zabití.

Aby došlo k naplnění tohoto znaku trestného činu zabití, musí se jednat o provokaci mimořádné intenzity odpovídající významu ochrany lidského života, jakožto nejvýznamnějšího objektu chráněného trestním zákonem (viz výše). Jde o případy, kdy jednání poškozeného představující provokaci působí mimořádné fyzické či psychické příkoří a útrapy, ponížení, či jednání při kterém může dojít k vážnému porušení práv¹⁸⁵. Obecně se předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného rozumí takové chování, které je „*v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti*“¹⁸⁶. K této definici se ve své ustálené judikatuře přiklonil i Nejvyšší soud.¹⁸⁷ Pouhá slovní rozeprá, a dokonce ani fyzická potyčka mezi dospělými muži, která této zvláštní intenzity nedosahuje, tak nemůže představovat jednání natolik zavrženíhodné,

¹⁸² V okamžiku vydání trestního zákoníku se objevoval i názor, že i pachatel, který jedná v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného musí jednat v silném rozrušení. Srov. JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, s. 478. Praktik. ISBN 978-80-87212-24-0.

¹⁸³ Srov. např. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 205-212. ISBN 978-80-87146-48-4., nebo JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 539. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2010, sp. zn. 8 Tdo 1115/2010.

¹⁸⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 214. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁸⁶ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1492. ISBN 978-80-7400-428-5.

¹⁸⁷ Z recentní judikatury Nejvyššího soudu např. usnesení ze dne 14. října 2020, sp. zn. 6 Tdo 1075/2020 nebo usnesení ze dne 29. ledna 2020, sp. zn. 7 Tdo 1594/2019.

že by mohlo konstituovat okolnost svědčící ve prospěch kvalifikace úmyslného usmrcení jako zabití¹⁸⁸.

Přestože zákon nevyžaduje, aby provokace spočívala v jednání naplňujícím znaky trestného činu ani přestupku (a naopak jednání představující trestný čin nemusí nutně splňovat podmínku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného ve smyslu § 141), z pohledu budoucího pachatele bude provokace zpravidla představovat útok proti zájmům chráněným trestním zákonem, zejména proti životu, zdraví, svobodě či důstojnosti. V ojedinělých případech může být za provokaci ve smyslu § 141 trestního zákoníku považován i útok poškozeného směřující proti majetku pachatele. Jedná se však pouze o případy, kdy potenciální škoda může pro pachatele představovat zcela zásadní existenční riziko, případně kdy se je útok veden vůči předmětu, ke kterému pachatel cítí obzvláště silnou citovou vazbu (úmyslné zničení pamětního předmětu po předcích, usmrcení zvířete, které je jediným společníkem pachatele apod.)¹⁸⁹.

Další podmínkou kvalifikace trestného činu jako zabití v důsledku provokace je vedle intenzity zavrženíhodného jednání poškozeného také příčinná souvislost mezi tímto jednáním a činem pachatele, které tak z provokativního jednání musí „přímo vyplývat“¹⁹⁰. Pachatel nemusí poškozeného usmrtit bezprostředně po provokujícím jednání poškozeného (v úvahu přichází i případy, kdy pachatel vnímá provokaci jako dlouhodobou křivdu), musí však toto jednání vnímat jako „svůj výlučný nebo zcela rozhodující motiv ke spáchání trestného činu“¹⁹¹. Kvalifikaci trestného činu jako zabití přitom nebrání ani pokud se pachatel zabití dopustí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, je-li příčinná souvislost mezi provokací a činem pachatele zachována¹⁹². Trestný čin tak nelze kvalifikovat jako zabití, pokud se poškozený sice zavrženíhodného jednání vůči pachateli dopustil, tento však poškozeného neusmrtil v reakci na tuto provokaci, ale pouze s cílem se poškozenému pomstít¹⁹³.

¹⁸⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2018, sp. zn. 4 Tdo 1276/2018.

¹⁸⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 214. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁹⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 215. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁹¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 215-216. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 540. ISBN 978-80-7502-380-3.

¹⁹³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012 (uveřejněné pod č. R 47/2013 Sb. rozh. tr.), z recentní judikatury pak např. usnesení ze dne 18. srpna 2020, sp. zn. 6 Tdo 812/2020.

Zpravidla pachatel pociťuje provokaci poškozeného jako újmu vlastní, nezřídka se však může jednat i o újmu jiné osoby, zejména osoby blízké (typicky rodič reagující na újmu způsobenou svému dítěti)¹⁹⁴.

Jak už jsem uvedl výše, kvalifikace trestného činu jako zabití se nabízí v případech excesů z nutné obrany podle § 29 trestního zákoníku, tedy v případech, kdy útok na zákonem chráněný zájem přímo neohrožil nebo naopak již netrval (exces extenzivní), případně, bylo v dané situaci usmrcení poškozeného obranou zcela zjevně nepřiměřenou způsobu útoku (exces intenzivní)¹⁹⁵. Přiměřenost obrany se přitom bude posuzovat s ohledem na mimořádnou hodnotu lidského života.

Tenké hranice mezi nutnou obranou a zabitím v důsledku předchozí provokace poškozeného si lze všimnout i v judikatuře Nejvyššího soudu. Ten se touto problematikou zabýval například v případě evidovaném pod sp. zn. 6 Tdo 984/2019. V něm Krajský soud nejprve obviněnou uznal vinnou zločinem zabití podle § 141 odst. 1 trestního zákoníku, a to z důvodu, že v inkriminované době, poté co zaslechla hádku mezi svou sestrou a bratrem, který ohrožoval sestru obviněné nožem, povalila poškozeného na zem a ukořistěným nožem ho několika bodnými ranami v oblasti krku usmrtila. Vrchní soud tento rozsudek na základě odvolání obviněné zrušil a dotyčnou obvinění zprostil, což potvrdil i Nejvyšší soud v předmětném usnesení¹⁹⁶.

Spornou přitom byla zejména otázka, zda jednání obviněné nebylo excesem z nutné obrany, a to jak extenzivním (tj. zda útok poškozeného stále trval), tak intenzivního (tj. zda obrana obviněné nebyla zcela zjevně nepřiměřená povaze útoku poškozeného). Dle názoru soudu je při posuzování třeba přihlídnout k historii soužití mezi obviněnou a poškozeným (potažmo jejich sestrou), fyzické převaze poškozeného, i blízkosti další potenciální zbraně – sekery. Ani povalení na zem a dočasné znemožnění pohybu poškozeného tak nemohlo představovat konec útoku a nebezpečí pro obviněnou a její sestru. O extenzivním excesu z mezí nutné obrany se tak dle soudu jednat nemohlo.

Ke stejnému závěru soud dospěl i v případě excesu intenzivního, když konstatoval, že *„jednání obviněné bylo v konkrétní situaci pouze reakcí na útok poškozeného, kdy obviněná vědoma si předchozího opakovaného násilného jednání ze strany poškozeného, jak vůči její osobě, tak vůči její sestře a matce, které v jednom z případů skončilo dokonce hospitalizací v nemocničním zařízení, a za situace, kdy slyšela volání své sestry o pomoc, uviděla poškozeného, jak klečí nad*

¹⁹⁴ ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. s. 1256. ISBN 978-80-7400-807-8.

¹⁹⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. Prameny a nové proudy právní vědy. s. 213. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2019, sp. zn. 6 Tdo 984/2019.

jejím již bezvládným tělem s nožem v ruce. (...) Nelze se v konkrétním případě s ohledem na předchozí jednání poškozeného domnívat, že překvapením poškozeného, zmocněním se jeho zbraně a zakleknutím na jeho osobu by bylo možno danou situaci hodnotit jako dostačující k odvrácení útoku poškozeného v situaci, ve které se v konkrétním čase, místě nacházela obviněná.“

4.3 Okolnosti podmiňující užití vyšší trestní sazby zabití

- (3) Odnětím svobody na pět až patnáct let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
- a) na dvou nebo více osobách,*
 - b) na těhotné ženě,*
 - c) na dítěti mladším patnácti let.*

V ust. § 141 odst. 2 trestní zákoník poskytuje taxativní výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Přítomnost těchto okolností tak indikuje vyšší společenskou škodlivost, než v případě zabití podle odst. 1, které však z důvodů výše uvedených privilegujících okolností přesto nedosahují společenské škodlivosti trestného činu vraždy a jako takové je nadále řadíme pod tuto privilegovanou skutkovou podstatu. Podle odst. 2 tak kvalifikujeme trestný čin zabití spáchaný na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, nebo na dítěti mladším patnácti let.

S ohledem na skutečnost, že tyto okolnosti se shodují s okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby v případě trestného činu vraždy, konkrétně podle § 140 odst. 3 písm. a) až c), odkazují na podrobný rozbor jednotlivých okolností uvedený v kapitole 3.4.

5 Vymezení oproti ostatním trestným činům proti životu

Trestné činy vyjmenované v hlavě I dílu 1 zvláštní části trestního zákoníku jsou do určité míry podobné. Všechny tyto trestné činy spojuje ochrana stejných společenských hodnot – zájem na ochraně lidského života a k jejich spáchání dochází obdobným, zpravidla násilným způsobem. Přesto se jednotlivé trestné činy ve svých charakteristických rysech liší. Rozdíly tak můžeme sledovat např. ve specifikaci subjektu trestného činu, stupni jeho zavinění, ale především míře společenské škodlivosti činu jím spáchaného. Níže proto ve stručnosti uvádím stěžejní rozdíly, které z jednotlivých skutkových podstat vyplývají.

5.1 Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou

Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 trestního zákoníku je privilegovanou skutkovou podstatou k trestnému činu vraždy. I v tomto případě se jedná o trestný čin spočívající v úmyslném usmrcení jiné osoby (objektivní stránka).

Jak už ale název napovídá, od trestného činu vraždy (resp. i od trestného činu zabití) se skutková podstata vraždy novorozeného dítěte matkou liší zejména specifikací konkrétního subjektu, který se může tohoto trestného činu dopustit. Tím je pouze matka usmrceného novorozeného dítěte.

Určení osoby matky upravuje v českém právním řádu § 775 občanského zákoníku, dle kterého je matkou dítěte žena, která je porodila. V případech náhradního (surogátního) mateřství tak může nastat situace, kdy konkrétním subjektem nebude biologická matka novorozence.

Ta se zároveň tohoto trestného činu může dopustit pouze, pokud jednala v rozrušení způsobeném porodem, a to pouze během porodu nebo bezprostředně po něm¹⁹⁷. Pokud by se toto rozrušení v době usmrcení novorozeného dítěte u matky nevyskytovalo, byla by trestně odpovědná za trestný čin vraždy podle § 140 odst. 3 písm. c) (vražda na dítěti mladším patnácti let).

V této rovině se vražda novorozeného dítěte matkou do určité míry podobá skutkové podstatě trestného činu zabití, v tomto případě se ovšem jedná o specifický stav mysli, způsobený fyziologickými procesy v těle matky vyvolanými během porodu. Přítomnost tohoto znaku je tak předmětem dokazování, kdy zásadní je znalecký posudek znalce v oboru zdravotnictví, odvětví gynekologie a porodnictví¹⁹⁸.

¹⁹⁷ Zákon blíže nespecifikuje časový úsek, který lze skutek matky považovat za spáchaný bezprostředně po porodu. Z judikatury tak lze usoudit, že se jedná o časový interval od několika hodin do několika dnů po porodu.

¹⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 25. ledna 1974, sp. zn. 7 To 45/73 (uveřejněné pod č. R 38/1976 Sb. rozh. tr.).

S ohledem na trestní sazbu, která je ve své horní hranici nižší než u trestného činu zabití, lze usuzovat nižší společenskou škodlivost, než je tomu u vraždy i zabití, otázkou tak zůstává úmysl zákonodárce ponechat označení pachatelky v tomto případě jako vražedkyně.

5.2 Trestný čin usmrcení z nedbalosti

Dalším trestným činem, jehož objektem je lidský život, je trestný čin usmrcení z nedbalosti podle § 143 trestního zákoníku. Stejně jako trestné činy vraždy a zabití spočívá v usmrcení jiné osoby, ovšem s tím rozdílem, že zatímco v případě vraždy i zabití jedná pachatel s cílem poškozeného usmrtit, eventuálně je s touto možností alespoň srozuměn, k trestnému činu usmrcení z nedbalosti dochází v situaci, kdy pachatel věděl, že může svým jednáním způsobit smrt poškozeného, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že k tomu nedojde (nedbalost vědomá), případně o možnosti způsobit smrt nevěděl, ačkoli o tom s ohledem na okolnosti případu a své osobní poměry vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá).

Při posouzení, zda pachatel jednal v nepřímém úmyslu, nebo ve vědomé nedbalosti, je rozhodující povaha okolností, pro které pachatel spoléhal, že smrt poškozeného nenastane. Tyto musí, přestože tomu tak v konkrétním případě nebylo, alespoň hypoteticky zakládat odůvodněný předpoklad, že smrt poškozeného nenastane. Jinými slovy tyto důvody by mohly v odlišném případě skutečně smrti poškozeného zabránit. Pokud by však pachatel spoléhal pouze na náhodu, jednal by již srozuměn s možností usmrcení poškozeného, a tedy v nepřímém úmyslu¹⁹⁹. Pachatel by tak v tomto případě byl odpovědný za trestný čin vraždy.

5.3 Trestný čin účasti na sebevraždě

Specifické postavení mezi trestnými činy proti životu má účast na sebevraždě podle § 144 trestního zákoníku. I v tomto případě je objektem lidský život. Rovněž subjekt je totožný, jelikož trestného činu účasti na sebevraždě se může dopustit jakákoli trestně odpovědná osoba. Zásadní rozdíl ovšem představuje objektivní stránka trestného činu, jelikož materiálně se jedná o účastenství (ve formě návodu nebo pomoci). Vzhledem k zásadě akcesority účastenství a skutečnosti, že sebevražda (resp. pokus sebevraždy) není v dle současné úpravy trestným činem, jedná se tak o zvláštní trestný čin.²⁰⁰

¹⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 236. ISBN 978-80-7400-428-5.

²⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1523. ISBN 978-80-7400-428-5.

Základní skutkovou podstatu tohoto trestného činu tak naplní ten, kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá. Pod pojmem pohne rozumíme jednání pachatele (návod), které v jiném vzbudí rozhodnutí spáchat sebevraždu. Pomoc pak chápeme jako umožnění nebo usnadnění spáchání sebevraždy, a to zejména opatřením prostředků (smrtící látky, střelné zbraně apod.). Lze však hovořit také o psychické pomoci ve formě poskytnutí rady (např. jak smrtící látku aplikovat) nebo utvrzováním poškozeného v rozhodnutí sebevraždu spáchat²⁰¹.

Konání pachatele bezprostředně směřující k usmrcení jiné osoby na její žádost (aktivní eutanázie) se pak skutkové podstatě trestného činu účasti na sebevraždě zcela vymyká a jako takové se kvalifikuje jako trestný čin vraždy podle § 140²⁰². Ačkoli je možné v této souvislosti uvažovat o svolení poškozeného (představovaném výslovně vyjádřenou žádostí) jakožto okolnosti vylučující protiprávnost pachatele podle § 30 trestního zákoníku, současná právní úprava tuto variantu vylučuje (§ 30 odst. 3).

V úvahu naopak přicházejí polehčující okolnosti. Při stanovení druhu a výměry trestu tak soud přihlédne zejména ke skutečnosti, že pachatel jiného usmrtil v silném rozrušení ze soucitu (§ 41 písm. b)), případně, že svým jednáním překročil meze souhlasu poškozeného jako okolnosti vylučující protiprávnost (§ 41 písm. g)). Alternativně²⁰³ může soud také přistoupit k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody ve smyslu § 58 trestního zákoníku, pokud má vzhledem k okolstům nebo vzhledem k poměrům pachatele za to, že by použití trestní sazby odnětí svobody podle § 140 bylo pro pachatele aktivní eutanázie nepřiměřeně přísné a že lze dosáhnout nápravy i trestem kratšího trvání.

5.3.1 Úvaha de lege ferenda ohledně úpravy eutanázie v trestním zákoníku

Přestože formálně dochází v případě aktivní eutanázie²⁰⁴ k naplnění skutkové podstaty trestného činu vraždy, je zřejmé, že takovéto jednání nedosahuje míry společenské škodlivosti jako je tomu v případě úmyslných vražd. V tomto ohledu proto vnímám nedostatek současného znění trestního zákoníku, který toto do určité míry omluvitelné jednání trestá přísněji, než např. zabití nebo vraždu novorozeného dítěte matkou a fakticky ho tak řadí mezi vůbec nejzávažnější trestné činy. Nedovoluji si posoudit, zda má legalizace eutanázie a asistované sebevraždy (a s tím spojená

²⁰¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. s. 1523. ISBN 978-80-7400-428-5.

²⁰² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. Student (Leges). s. 550. ISBN 978-80-7502-380-3.

²⁰³ Podle ust. § 39 odst. 4 nelze k okolnosti odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody zároveň přihlédnout jako k okolnosti polehčující.

²⁰⁴ Aktivní eutanázií rozumíme usmrcení aktivním konáním osoby odlišné od pacienta, typicky lékařem.

dekriminalizace) v českém právním řádu své místo²⁰⁵, přesto se domnívám, že v současnosti používaná kvalifikace aktivní eutanazie podle § 140 zjevně neodpovídá skutečné závažnosti takového činu.

Z mého pohledu se tak nabízí kompromis ve formě zařazení nové privilegované skutkové podstaty, která by přesněji vystihovala povahu eutanazie jako usmrcení na žádost usmrceného. Inspirací pro zákonodárce by přitom mohla být obdobná úprava, která v současnosti platí například ve Švýcarsku.

Tam vedle trestného činu podle čl. 115 *Verleitung und Beihilfe zum Selbstmord* (Svedení a pomoc k sebevraždě), tedy skutkové podstaty velmi podobné účasti na sebevraždě podle § 144 trestního zákoníku, obsahuje švýcarský trestní zákoník²⁰⁶ v čl. 114 také privilegovanou skutkovou podstatu *Tötung auf Verlangen* (Usmrcení na žádost)²⁰⁷, která v překladu zní²⁰⁸:

Čl. 114 Usmrcení na žádost

Kdo z pohnutek zasluhujících zřetele, jmenovitě ze soucitu usmrtí jiného na jeho vážnou a naléhavou žádost, trestá se trestem odnětí svobody až na tři léta nebo peněžitým trestem.

Tzv. nevyžádaná eutanazie (usmrcení pacienta konáním jiné osoby, typicky lékaře, které není uskutečněním vůle pacienta z důvodu, že ten není schopen o sobě samostatně rozhodovat²⁰⁹) je přitom podle švýcarského trestního zákoníku trestná podle ustanovení o vraždě, tedy stejně jako je tomu v současnosti v České republice v případě jakékoli formy eutanazie.

²⁰⁵ Z nedávných legislativních návrhů např. návrh poslanců Věry Procházkové, Lukáše Bartoně a dalších na vydání zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii (projednání sněmovního tisku 924/0 bylo ke dni uzavření rukopisu ukončeno s koncem volebního období).

²⁰⁶ ŠVÝCARSKO, Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937 [online]. Fedlex Die Publikationsplattform des Bundesrechts. [cit. 2021-08-22]
Dostupné z: https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/20210701/de/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-54-757_781_799-20210701-de-pdf-a-5.pdf.

²⁰⁷ V originále „*Wer aus achtenswerten Beweggründen, namentlich aus Mitleid, einen Menschen auf dessen ernsthaftes und eindringliches Verlangen tötet, wird mit Freiheitsstrafe bis zu drei Jahren oder Geldstrafe bestraft.*“.

²⁰⁸ Překlad dle KRUK, Jiří. *Švýcarský trestní zákoník stav k 01. 01. 2014*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, Dostupné z: www.beck-online.cz.

²⁰⁹ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. s. 85. ISBN 978-80-200-2762-7.

Kromě Švýcarska obsahují skutkovou podstatu usmrcení na žádost i trestní zákoníky např. Německa²¹⁰, Rakouska²¹¹, Polska²¹², Portugalska²¹³, Dánska²¹⁴ či Chorvatska²¹⁵. Podle mého názoru je tak zcela na místě odstranit přetrvávající nežádoucí stav, kdy je eutanazie trestná podle stejného ustanovení a se stejnou trestní sazbou, jako skutky nesrovnatelně závažnějšího charakteru.

Přijetím zmíněné novely trestního zákoníku a zařazení skutkové podstaty usmrcení na žádost mezi trestné činy proti životu by se i Česká republika zařadila po bok mnoha evropských zemí, které berou zřetel na nižší společenskou škodlivost této kategorie úmyslných usmrcení. Trestněprávní postih eutanázie i asistované sebevražda by přitom byl i nadále zachován, ochrana lidského života jako nejdůležitější zájmu chráněného trestním zákoníkem by tak nebyla ohrožena.

²¹⁰ NĚMECKO, Strafgesetzbuch In der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 [online]. Bundesministerium des Justiz und für Verbraucherschutz. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/StGB.pdf>.

²¹¹ RAKOUSKO, Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB) [online]. Rechtsinformationssystem des Bundes. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung/Bundesnormen/10002296/StGB%2c%20Fassung%20vom%2022.08.2021.pdf>.

²¹² POLSKO, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny [online]. Internetowy System Aktów Prawnych. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>.

²¹³ PORTUGALSKO, Código Penal [online]. Diário da Republica Eletrónico. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: https://dre.pt/web/guest/legislacao-consolidada/-/lc/124532375/201910140956/73759125/exportPdf/normal/1/cacheLevelPage?_LegislacaoConsolidada_WAR_drefrOntofficeportlet_rp=diploma.

²¹⁴ DÁNSKO, Bekendtgørelse af straffeloven [online]. Retsinformation. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/215890>.

²¹⁵ CHORVATSKO, Kazneni zakon [online]. Središnji katalog službenih dokumenata. [cit. 2021-08-22]. Dostupné z: <https://sredisnjikatalogrh.gov.hr/cadial/searchdoc.php?action=search&query=Kazneni+zakon&searchText=on&searchTitle=on&searchDescriptors=on&validacts=on&resultdetails=basic&showeurovoc=on&lang=hr&filterdesc=22&bid=QQRf6ftdvOiMAzxLf5015g%3d%3d&annotate=on>.

Závěr

Úkolem této práce bylo poskytnout analýzu současné právní úpravy trestných činů vraždy a zabití podle § 140 a 141 trestního zákoníku, popsat její historickou genezi od vzniku samostatného československého státu až do současnosti, definovat společenské zájmy, které tyto skutkové podstaty chrání a vymezit v čem se tyto trestné činy liší, a to jak jeden od druhého, tak v porovnání s dalšími trestnými činy.

Na začátku této práce jsem proto zkoumal úpravu v zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích, platném v rakouské části Rakousko-Uherska a který se na základě zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., tzv. recepční normy, stal základem trestně právní úpravy v Čechách v dalších desetiletích. Tento zákon obsahoval podrobné členění úmyslných usmrcení, která dělil na vraždu úkladnou, vraždu loupežnou, vraždu zjednanou a vraždu prostou, a dále na loupežné a prosté zabití. Na rozdíl od současné úpravy přitom zabití představovala usmrcení neúmyslná, respektive vedená jiným úmyslem než usmrcením poškozeného.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích zůstal i přes řadu legislativních pokusů v platnosti až do roku 1950, kdy byl přijat nový trestní kodex. Ten byl výsledkem tzv. právníkové dvouletky, kdy došlo k přijetí řady předpisů v návaznosti na přijetí Ústavy 9. května. Všechny tyto předpisy a trestní zákon z roku 1950 především, měly odpovídat novým poměrům ve společnosti a ochranně socialistického zřízení. Kromě skutkové podstaty vraždy tak trestní zákon z roku 1950 obsahoval ve svém původním znění rovněž skutkovou podstatu vraždy na ústavním činiteli.

Na trestní zákon z roku 1950 navázal v roce 1961 nový trestní zákon. Ten byl ve svém původním znění ideologicky ovlivněno motivem vítězství socialismu, v průběhu let ovšem prošel řadou zásadních novelizací, díky nimž zůstal v platnosti až do roku 2009. V jeho historických zněních tak lze pozorovat vývoj skutkové podstaty vraždy do podoby, jak ji známe dnes.

Ve svém výkladu jsem navázal definicí pojmu život, jakožto nejvýznamnější hodnoty zasluhující té nejvyšší právní ochrany. Ta je lidskému životu poskytnuta od počátku porodu, tedy od okamžiku, kdy začne tělo dítěte opouštět tělo matky, až do okamžiku mozkové smrti. Ta nastává v okamžiku nevratné ztráty všech mozkových funkcí.

Ochranu lidského života je garantována na úrovni mezinárodního práva řadou mezinárodních dokumentů, i na úrovni českého ústavního pořádku, zejména v Listině základních práv a svobod. Ta v čl. 6 stanoví jednak právo každého na život, ale rovněž zákaz být života zbaven.

Na zákonné úrovni je ochrana lidského života realizována prostřednictvím řady ustanovení trestněprávních předpisů, zejména prostřednictvím skutkových podstat uvedených v hlavě I zvláštní části trestního zákoníku. Těmi nejzávažnějšími jsou trestný čin vraždy a trestný čin zabití.

Trestný čin vraždy podle § 140 představující úmyslné usmrcení jiné osoby lze považovat za společensky vůbec nejškodlivější trestný čin. Pachatelem vraždy může být jakákoli fyzická osoba, která dosáhla věku patnácti let a která byla v okamžiku činu schopna rozeznat jeho protiprávnost a ovládat své jednání, tj. byla přičetná. Od roku 2016 pak český právní řád umožňuje pro vraždu trestně stíhat i osoby právnické.

Trestný čin vraždy můžeme dělit na tzv. vraždu prostou, kterou rozumíme vraždu spáchanou v náhlém hnutí mysli (situační vražda) a vraždu premeditativní, spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, představujícím různé stupně racionálního rozhodování pachatele, plánování činu a posouzení jeho následků. Obě skutkové podstaty mohou být dále modifikovány přítomností některé z okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, z důvodu kterých dochází ke způsobení těžšího následku vraždy, jsou postiženy osoby, kterým trestní zákoník poskytuje zvýšenou ochranu, eventuálně jsou spáchány závažným způsobem nebo ze zavrženíhodné pohnutky. Všechny tyto okolnosti dále zvyšují už tak vysokou společenskou škodlivost, o které svědčí mimo jiné i skutečnost, že je vražda trestná už ve stádiu přípravy.

Trestný čin zabití se v mnoha ohledech vyznačuje totožnými znaky jako trestný čin vraždy. Rozhodujícím pro jejich rozlišení je však nižší úroveň závažnosti, která je dána buď psychickým stavem pachatele, který se zabití dopouští v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku, nebo jiného omluvitelného hnutí mysli, anebo v důsledku přechodného zavrženíhodného jednání poškozeného dosahujícího mimořádné intenzity, přičemž postačí přítomnost jednoho z uvedených důvodů. V obou případech hovoříme o úmyslném usmrcení jiné osoby v situacích, které ač jsou nadále zavrženíhodné, je možné je v omezené míře pochopit a omluvit.

Jak trestný čin vraždy, tak trestný čin zabití je pak možné dále odlišit od ostatních skutkových podstat trestných činů proti životu, které se liší v osobě pachatele (trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou může být spáchán pouze matkou dítěte), případně stupněm zavinění (v případě usmrcení z nedbalosti není na rozdíl od trestných činů vraždy a zabití vyžadován úmysl, ale trestní odpovědnost je dána i v případě nedbalostního jednání). Trestný čin účasti na sebevraždě je pak specifický trestný čin materiálně představující účastenství na činu, který ovšem nemůže být z pochopitelných důvodů sankcionován.

Dle současné právní úpravy se jako trestný čin vraždy posuzuje i usmrcení na žádost, tedy usmrcení spáchané za okolností, z důvodu kterých zjevně nedosahuje společenské škodlivosti, jako běžné vraždy. Tato skutečnost je v mnoha evropských zemích akcentována a promítnuta do trestněprávních předpisů ve formě privilegované skutkové podstaty. Nabízí se tak možnost rozšíření hlavy I trestního zákoníku o skutkovou podstatu usmrcení na žádost, čímž by byl tento nedostatek současné právní úpravy odstraněn.

S přihlédnutím k záměru formulovanému v úvodu se domnívám, že tato práce svůj úkol splnila, a v některých ohledech mi umožnila problematiku úmyslných usmrcení zkoumat i pohledů, které jsem původně neočekával a které skýtají prostor pro pokračování v dalším zkoumání této problematiky. Potenciál pro podrobnější analýzu shledávám například v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob za trestný čin vraždy nebo v mnou nastíněné možnosti přijetí skutkové podstaty usmrcení na žádost po vzoru Švýcarska, ale i dalších členských zemí Evropské unie. I přes množství odborných prací zabývajících se problematikou úmyslných usmrcení, tak téma trestného činu vraždy a trestného činu zabití podle § 140, 141 trestního zákoníku i nadále považuji za aktuální, zasluhující dalšího zkoumání.

Seznam zkratk

ř. z.	Říšský zákoník
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu československého
Sb.	Sbírka zákonů a nařízení republiky československé, Sbírka zákonů republiky československé, Sbírka zákonů Československé socialistické republiky, Sbírka zákonů české a slovenské federativní republiky, Sbírka zákonů České republiky
Z. z.	Zbierka zákonov Slovenskej republiky
č. j.	číslo jednací
sp. zn.	spisová značka
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanský a politických právech
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
ZPP	Zákon č. 117/1852 ř. z., trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích
TZ 1950	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
TZ 1961	Zákon č. 141/1961 Sb., trestní zákon
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Seznam použitých zdrojů

1 Seznam použité literatury

BLÁHOVÁ, Ivana, BLAŽEK, Lukáš, KUKLÍK, Jan a ŠOUŠA, Jiří. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. 413 s. ISBN 978-80-87284-52-0.

ČECH, Evžen, HÁJEK, Zdeněk, MARŠÁL, Karel a SRP, Bedřich. *Porodnictví*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2006. 544 s. ISBN 978-80-247-1303-8.

GŘIVNA, Tomáš. Trestní právo hmotné. In: BOBEK, Michal, MOLEK, Pavel a ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.

HENDRYCH, Dušan. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HIRT, Miroslav, VOREL, František, HEJNA, Petr a kol. *Velký výkladový slovník soudnělékařské terminologie*. Praha: Grada, 2018. 168 s. ISBN 9788024719795.

HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnícká fakulta, 2011. 256 s. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-48-4.

HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, 10, s. 53. ISSN 1210-6348.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 1. vyd. Praha: Leges, 2009, 895 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-24-0.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019. 1000 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-380-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018. 864 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. 297 s. ISBN 978-80-200-2762-7.

MALINA, Jaroslav. *Antropologický slovník, aneb, Co by mohl o člověku vědět každý člověk: (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. 303 s. ISBN 978-80-7204-560-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Emoce*. V Praze: Triton, 2012. 501 s. ISBN 978-80-7387-614-2.

NOVÁKOVÁ, Markéta a KRAUSOVÁ, Marta. Srovnání právní úpravy eutanazie a asistované sebevraždy ve vybraných státech. Praha: Kancelář Poslanecké sněmovny, 2019, 45 s. Srovnávací studie, č. 5.389.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 3. vydání. Praha: Leges, 2020. 1160 s. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-468-8.

PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009. 226 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2618-2.

RABOCH, Jiří a ZVOLSKÝ, Petr. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2001. 622 s. ISBN 80-7262-140-8.

SPINOZA, Benedictus de. *Etika*. Praha: Dybbuk, 2001. 271 s. ISBN 80-903001-0-3.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. 3586 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. s. 1920. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 1050 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020. Beckova edice komentované zákony. 3331 s. ISBN 978-80-7400-807-8.

ŠEVČÍK, Pavel, ČERNÝ, Vladimír, VÍTOVEC, Jiří a kol. *Intenzivní medicína*. 2., rozš. vyd. Praha: Galén, 2003. 422 s. ISBN 80-7262-203-x.

ŠIMÁK, Jaroslav, CIRKL, Bohuslav, ed. *Trestní zákon: komentář k zákonu ze dne 12. července 1950, č. 86 Sb.* Praha: Orbis, 1953. Zákony (Orbis).

ŠOLCOVÁ, Iva a TRNKA, Radek. Příspěvek k teorii afektivních procesů, *Československá psychologie*. LIX. Praha: Psychologický ústav AV ČR, 2015. s. 299. ISSN 0009-062-x.

VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. 931 s. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-185-9.

WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 906 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

ZWINGER, Antonín. *Porodnictví*. Praha: Galén, 2004. 532 s. ISBN 80-7262-257-9.

2 Seznam použitých internetových zdrojů

KRUK, Jiří. *Švýcarský trestní zákoník stav k 01. 01. 2014*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, Dostupné z: www.beck-online.cz

Právní systém ASPI, Dostupný z: <https://www.aspi.cz>

Právní systém Beck-online, Dostupný z: <https://www.beck-online.cz>

Národní knihovna České republiky, Digitální knihovna Kramerius,
Dostupný z: <https://kramerius5.nkp.cz>

3 Seznam mezinárodních smluv

Všeobecná deklarace lidských práv

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Úmluva o právech dítěte

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Listina základních práv Evropské unie

4 Seznam použitých právních předpisů České republiky

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu Československého

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti

Zákon trestní o zločinech a těžkých policejních přestupcích ze dne 3. září 1803

Zákon č. 19/1855 ř.z., Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech

Zákon č. 119/1873 ř.z., jímž se uvádí trestní řád

Zákon č. 431/1919 Sb., o zřízení ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správní v Československé republice

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 63/1956, kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 134/2002, kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon)

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů

5 Seznam použitých zahraničních právních předpisů

SLOVENSKÁ REPUBLIKA, Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon

ŠVÝCARSKO, Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937

NĚMECKO, Strafgesetzbuch In der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998

RAKOUSKO, Bundesgesetz vom 23. Jänner 1974 über die mit gerichtlicher Strafe bedrohten Handlungen (Strafgesetzbuch – StGB)

POLSKO, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny

PORTUGALSKO, Código Penal

DÁNSKO, Bekendtgørelse af straffeloven

CHORVATSKO, Kazneni zakon

6 Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 25. ledna 1974, sp. zn. 7 To 45/73 (uveřejněné pod č. R 38/1976 Sb. rozh. tr.)

Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. června 1976, sp. zn. Tpjf 30/76 (uveřejněná pod č. 41/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. května 1984, sp. zn. 3 Tz 6/84 (uveřejněné pod č. R 8/1985 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 1992, sp. zn. 7 To 63/91 (uveřejněné pod č. R 1/1993 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. 3 Tz 73/2000 (uveřejněné pod č. R 10/2001 Sb. rozh. tr.)

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 12. prosince 2001, sp. zn. Tpjn 303/2001 (uveřejněné pod č. R 15/2002 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009 (uveřejněné pod č. R 8/2011 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2010, sp. zn. 11 Tdo 1374/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. srpna 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 (uveřejněné pod č. R 14/2011 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2010, sp. zn. 8 Tdo 1115/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010 (uveřejněné pod č. R 9/2012 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2011, sp. zn. 6 Tdo 1063/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012 (uveřejněné pod č. R 53/2014 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. září 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012 (uveřejněné pod č. R 28/2013 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012 (uveřejněné pod č. R 47/2013 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015 (uveřejněné pod č. R 10/2016 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2017, sp. zn. 7 Tdo 769/2017

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 514/2017 (uveřejněné pod č. R 35/2018 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2018, sp. zn. 8 Tdo 474/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. října 2018, sp. zn. 4 Tdo 1276/2018

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. února 2019, sp. zn. 7 Tdo 8/2019

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. srpna 2019, sp. zn. 8 Tdo 631/2019-I (uveřejněné pod č. R 2/2020 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. srpna 2019, sp. zn. 6 Tdo 984/2019

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. listopadu 2019, sp. zn. 3 Tdo 1138/2019

Usnesení ze dne 29. ledna 2020, sp. zn. 7 Tdo 1594/2019

Usnesení ze dne 18. srpna 2020, sp. zn. 6 Tdo 812/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. srpna 2020, sp. zn. 7 Tdo 849/2020

Usnesení Ústavního soudu ze 8. října 2020, sp. zn. I. ÚS 2012/20

Usnesení ze dne 14. října 2020, sp. zn. 6 Tdo 1075/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2021, sp. zn. 7 Tdo 851/2021

7 Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb.

Návrh poslanců Věry Procházkové, Lukáše Bartoně a dalších na vydání zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii (Sněmovní tisk 924/0)
Dostupný z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179441>

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití podle § 140 a 141 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to prostřednictvím právního rozboru historických i aktuálně účinných právních předpisů, doprovodných dokumentů, odborné literatury z oblasti práva, medicíny, psychologie a antropologie a rozhodovací praxe českých soudů. Práce je členěna do 5 hlavních kapitol.

První kapitola je zaměřena na historický vývoj trestněprávní úpravy úmyslných usmrcení od vzniku samostatného československého státu, počínaje recepcí zákona o zločinech, přečinech a přestupcích platného v tehdejší rakouské části Rakousko-Uherska, přes socialistické zákonodárství ve formě trestních zákonů z let 1950 a 1961 až po přijetí v současnosti platného trestního zákoníku.

Druhá kapitola se věnuje termínu lidský život a vymezen okamžik jeho počátku a okamžik jeho konce. Tato kapitola zároveň poskytuje přehled ochrany lidského života poskytované mu mezinárodními smlouvami, pakty a úmluvami, a v rámci ústavního pořádku v Listině základních práv a svobod.

Třetí kapitola je rozbohem skutkové podstaty trestného činu vraždy podle § 140 trestního zákoníku. V této kapitole tak jsou nejdříve podrobně popsány všechny obligatorní znaky obou skutkových podstat tohoto trestné činu, tedy jak vraždy prosté podle odst. 1, spáchané v náhlém hnutí mysli, tak vraždy premeditativní podle odst. 2, spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Tato kapitola rovněž poskytuje popis jednotlivých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby upravených v odst. 3.

Na třetí kapitolu navazuje kapitola čtvrtá rozbohem skutkové podstaty trestného činu zabití podle § 141 trestního zákoníku, zejména obou samostatných privilegujících okolností úmyslného usmrcení, kterými jsou jednak silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli a jednak přechodí zavrženíhodné jednání poškozeného.

V páté, závěrečné kapitole, jsou trestné činy vraždy a zabití porovnány s ostatními trestnými činy proti životu. Pátá kapitola obsahuje rovněž zamyšlení nad trestněprávní úpravou usmrcení na žádost v České republice a její porovnání s vybranými členskými státy Evropské unie.

Klíčová slova: vražda, zabití, úmyslná usmrcení

Criminal offences of Murder and Manslaughter pursuant to Section 140, 141 of the Criminal Code

Abstract

This diploma thesis is focused on the analysis of the factums of murder and manslaughter pursuant to Section 140 and 141 of the Act No. 40/2009 Coll., Criminal Code, as amended, by studying historical and present-day legal acts, related documents, specialised literature from the field of law, medicine, psychology and anthropology, and of the jurisprudence of the Czech courts. The thesis is divided into five main chapters.

The first chapter is focused on the historical development of the criminal regulation of intentional homicides since the foundation of the independent Czechoslovakia, starting from the reception of the 1852 Austrian Criminal Code which was applicable in the Austrian part of the former Austro-Hungarian Empire, through the period socialist legislation represented by the Criminal Codes of 1950 and 1961, up to the adoption of the current Criminal Code in 2009.

The second chapter addresses the problem of defining the term human life, explaining the moment and the moment of its end. This chapter also gives an overview of the protection of human life as it is guaranteed by the international agreements and treaties as well as by Czech constitutional order in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms.

The third chapter is the analysis of the criminal offence of murder pursuant to the Section 140 of the Criminal Code. Therefore, it starts with the detailed description of all the obligatory elements of a both factums of murder, so called “simple murder” pursuant to Subsection 1, which is committed in state of sudden strong mental agitation, and so called “premeditated murder” pursuant to Subsection 2, committed with aforethought or after premeditation. This chapter also describes the circumstances that condition application of a more severe sentence pursuant to Subsection 3.

The chapter 4 follows with the analysis of the crime of manslaughter pursuant to Section 141 of the Criminal Code, in particular of both mitigating factors of this criminal offence, which is the strong derangement caused by fear, shock, confusion or another excusable mental motion and the previous condemnable conduct of the aggrieved person.

In the fifth and last chapter, the crimes of murder and manslaughter are compared to the other criminal offences against life. The fifth chapter also includes the reflection on the regulation of the termination of life on request in Czech Republic and its comparison to selected member states of the European Union.

Key words: murder, manslaughter, intentional homicide